

**MATERIALS
OF THE XV INTERNATIONAL SCIENTIFIC AND
PRACTICAL CONFERENCE**

**CONDUCT OF MODERN SCIENCE -
2019**

November 30 - December 7, 2019

Volume 7
Economic science

SHEFFIELD
SCIENCE AND EDUCATION LTD
2019

SCIENCE AND EDUCATION LTD

Registered in ENGLAND & WALES Registered Number: 08878342
OFFICE 1, VELOCITY TOWER, 10 ST. MARY'S GATE,
SHEFFIELD, S YORKSHIRE, ENGLAND, S1 4LR

Materials of the XV International scientific and practical Conference
Conduct of modern science - 2019 , November 30 - December 7, 2019
Economic science. : Sheffield. Science and education LTD -112 p.

Date signed for printing ,
For students, research workers.
Price 3 euro

ISBN 978-966-8736-05-6

© Authors , 2019

© SCIENCE AND EDUCATION LTD, 2019

ECONOMIC SCIENCE

The economy of the enterprise

Biriukov Iegor

*PHEI “Academician Yuriy Bugay International Scientific and Technical University”,
Kyiv, Ukraine*

DIVERSIFICATION OF ELECTRICITY PRODUCTION RESOURCE SOURCES

Electricity, as a separate branch of the national economic complex, objectively serves as the basis for the functioning of any entity of market relations, regardless of its purpose, functions, goals and places in the economic relations system. However, electricity as a single product gives enterprise the industry a number of specific features of an economic and technological nature only, key among which are the following:

simultaneity of the processes of production and consumption of electricity, which in turn creates the need for constant support of stable system indicators and ensuring the uniformity of demand;

the continuous nature of the processes of generation, distribution and supply of electricity;

dependence on timely delivery of raw materials, their high concentration in the cost structure of products;

the need to constantly monitor and control the level of industrial safety due to the high level of technogenicity of possible emergencies;

the destructive nature of the influence of the functioning of the enterprises of the industry on the state of the environment.

The current state of domestic electricity companies is characterized by the presence of a number of problems that limit the competitive potential of enterprises and opportunities for their further development. At the same time, progressive global trends in energy-saving technologies and the development of alternative energy are only exacerbating the plight of domestic enterprises. The most urgent trends in the development of alternative electricity are solar, wind, geothermal and bioenergy.

Solar Electricity – electricity production is carried out through the use of solar fusion energy, characterized by autonomy and minimal maintenance costs of generating installations, renewable nature of the primary energy source, environmental neutrality, dependence on the length of the solar day and weather conditions.

Wind Electricity – generation of electricity is carried out through the use of a complex of equipment that converts kinetic wind energy into electrical energy. The main limitation on the use of this type of energy is the high cost of organizing the relevant stations and the dependence on weather conditions. The energy of circulating air flows is also utilized by installing wave power plants that generate energy from wind-generated water fluctuations.

Geothermal Energy – generation of energy is carried out by special geothermal stations that convert the energy of the planet's core into electrical energy.

Bioenergy – based on the use of raw materials of organic origin, is of particular importance for enterprises pursuing a policy of small and non-waste production as part of a comprehensive energy-saving strategy.

Priority development in Ukraine requires the technology of direct combustion of wood, primarily for the production of heat and process steam. Straw burning technologies are also very promising for Ukraine. But the widespread adoption of these technologies requires a number of issues to be solved in organizing the collection, baling, transportation and storage of straw. Large biogas plants also play an important role in the concept. Their widespread introduction is possible on pig farms with livestock more than 5 thousand, cattle farms with livestock more than 600 heads, poultry farms and food industry enterprises [1, p. 483].

The direction of bioethanol production can be considered as promising. The economic interest of refineries in the production of gasoline mixtures is also manifested in the fact that bioethanol is withdrawn from the group of goods whose production and circulation are subject to excise regulation. This allows manufacturers of all forms of ownership to produce fuel bioethanol and biodiesel, which is several times cheaper than oil products [9, p. 20].

The global energy market is currently influenced by a number of technological, economic and political factors that can not only influence its dynamics, but also cause significant structural changes in commodity and geographical structure of supply and demand.

In this new context, the role of fossil fuels, primarily natural gas, seems to be radically changing. Ten years ago, they provided most of the supply of electricity, but today they are more likely to play the role of a "strategic reserve", offsetting interruptions in generation from renewable sources. In the future, fossil fuels can be used mainly to maintain and maintain the functioning of the system, rather than as the main energy sources [2, p. 683].

Therefore, the existence of a wide variety of modern alternative energy technologies, some of which do not even require significant financial resources and production space, provides ample opportunity for diversification of resource sources of production. That is why domestic electricity companies face a number of challenges related to the formation of competitive advantages, which in the future would allow them to maintain existing positions in the market, taking into account the dynamic development of energy alternatives. The provision of the latter depends directly on the possibility of establishing efficient management of electricity enterprises on the basis of innovation as the only possible basis for future development.

Literature:

1. Макогон Ю. В. Інновації в сфері енергетики на підприємствах України / Ю. В. Макогон // Економічний вісник Національного технічного університету України Київський політехнічний інститут. – 2011. – № 13. – С. 479-486.
2. Тульчинська С. О. Інтелектуально-інноваційна модернізація економіки України: теоретико-методологічні аспекти : монографія / С. О. Тульчинська. – К. : НТУУ «КПІ», – 2009. – 488 с.

Д.е.н, професор Макаренко Ю.П.

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара, Україна

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

На сьогодні інновації в сучасному світі відіграють значущу роль. Країна, яка займається впровадженням інновацій має лідируючі позиції в економіці. Ефективна інноваційна діяльність дає безліч переваг для побудови ефективної економіки. Інноваційна діяльність підприємств вважається дієвим способом підвищення конкурентоспроможності вітчизняних товаровиробників, створення продукції, яка буде експортно – орієнтована. Останнім часом, незважаючи на певні успіхи у стабілізації макроекономічних показників, не вдається домогтися відчутних результатів в експорті інноваційної продукції та створенні сприятливих умов для інноваційної діяльності вітчизняних товаровиробників. Досягнення цих цілей вимагає від держави забезпечити достатній науково-технічний потенціал, ресурсні можливості та належні умови для інноваційного підприємництва в Україні

Аналіз інноваційної активності промислових підприємств свідчить про негативний стан інноваційних процесів в Україні. Тільки 15,1% промислових підприємств, від загальної кількості у 2017р., які займалися інноваційною діяльністю що на 2,2% менше, порівняно з 2015 році . Знизилася і частка інноваційної продукції – на початок 2018 році вона склала 0,7% від усієї виробленої в країні, а на початок 2017 році була 1,4%. Для порівняння в 2011 році вона склала 3,8% від усієї виробленої в країні, а в 2012 році - 3,3%. Водночас зменшилася кількість впроваджених нових видів машин, устаткування, приладів, апаратів на 42,5 відсотка. Кількість інноваційних видів продукції, які є новими для ринку, зменшилася на 51,2 відсотка. У 2017 році впроваджено 1831 новий технологічний процес, що в 1,9 раза менше ніж у 2016 році.[1]

Вищезгадана ситуація, на нашу думку, пов'язана з рядом наступних чинників, а саме:

- недостатнім фінансовим забезпеченням науково-технічної сфери;
- відсутністю стимулів до інновацій малого бізнесу;

недоступністю «дешевих» довгострокових і середньострокових кредитів; незадовільним станом основних факторів виробництва та інфраструктури малорозвиненістю ринку венчурного капіталу та конкуренції в інноваційному підприємстві.

Основні фактори, які обмежують розвиток венчурного бізнесу в нашій країні можна звести до двох ключових :

1) відсутність чіткої політики сприяння розвитку венчурного бізнесу з боку держави та брак зацікавленості більшості господарюючих суб'єктів в реалізації принципово нових розробок.

2) економічна дестабілізація у країні, недостатність фінансових коштів та загроза інфляції;

Проте, незважаючи на кризові явища, у країні ще не втрачені можливості інноваційного розвитку

Аналіз інноваційного розвитку дав змогу побачити не лише проблемні сторони, а й відслідкувати **позитивні тенденції**, що зводяться до:

- створення сприятливих ринкових умов для впровадження інновацій у виробничу діяльність та побут населення;
- поступового зростання бюджетного фінансування потреб науково-технічного розвитку;
- формування потенційних передумов зростання попиту на інноваційну продукцію у вітчизняній економіці;
- зростання споживчого попиту суб'єктів національної економіки на інноваційні продукти, технології, знання;
- зростання завдяки постійному збільшенню доходів населення споживчого попиту, що супроводжується приростом попиту на складну наукомістку продукцію;
- посилення конкурентного тиску на внутрішньому і зовнішньому ринках, що поступово підштовхує підприємства до розуміння важливості інноваційної переорієнтації виробництва;
- активізації участі українських виробників у конкуренції на зовнішніх ринках, які висувають додаткові жорсткі вимоги до їхньої інноваційної адекватності;

- збільшенню частки іноземних замовлень українським науковцям на виконання досліджень, в тому числі з боку США та країн Євросоюзу, що є свідченням збереження ще не до кінця втраченого потенціалу фундаментальної науки;

- підсилення ролі регіональних органів управління в забезпеченні науково-технічної діяльності;[2]

Якщо проаналізувати перелік позитивних тенденцій, то вони з'явилися не завдяки виваженій державній політиці по підтримці і розвитку інноваційних процесів а завдяки саморегулюючим ринковим механізмам. Держава у даному процесі не займає провідних позицій. Саме відсутність тісної ефективної кооперації державних органів з наукою, бізнес-освітою та ринковими структурами не лише не дозволяє розв'язувати існуючі проблеми, а й сприяє породженню нових проблем, що ще більше ускладнює ситуацію з забезпеченням розвитку інноваційних процесів в Україні.[2]

Література:

1. <http://www.ukrstat.gov.ua/> - сайт Державної служби статистики

2. Г.Канафоцька Стан та перспективи розвитку інноваційних процесів в Україні// Журнал инновационной палаты в Украине// К., 5 вересня 2009 Режим доступа: <https://nanoinnovation.livejournal.com/2304.html>

Logistics

Залесский Б. Л.

Белорусский государственный университет

МИНСКАЯ ОБЛАСТЬ: КИТАЙСКИЙ ВЕКТОР ПАРТНЕРСТВА

В 2019 году белорусско-китайские отношения доверительного всестороннего стратегического партнерства и взаимовыгодного сотрудничества продолжали интенсивно развиваться, демонстрируя впечатляющую динамику. Достаточно сказать, что «за январь-июнь этого [2019] года объем торговли между Китаем и Беларусью достиг \$2,053 млрд, увеличившись по сравнению с аналогичным периодом прошлого года на 22,3%, экспорт белорусских товаров в Китай возрос на 81,9%» [1]. В числе белорусских регионов, которые внесли свой немалый вклад в достижение таких показателей, следует назвать **Минскую область**, экспорт которой «в Китай за 9 месяцев текущего [2019] года увеличен более чем в два раза – с \$178 млн до \$367 млн (темп роста – 206%» [2]. Основу этих поставок составили калийные удобрения, а также мясная и молочная продукция таких предприятий столичного региона, как ОАО «Агрокомбинат «Дзержинский», ООО «Велес-Мит», ОАО «Смолевичи Бройлер», КУП «Миноблмясомолпром», ОАО «Минский молочный завод №1», ОАО «Слуцкий сыродельный комбинат». Такая позитивная экспортная динамика во многом объясняется тем, что уже практически все молокоперерабатывающие и ряд мясоперерабатывающих предприятий Минщины имеют разрешение на поставку своей продукции на китайский рынок. Поэтому за восемь месяцев 2019 года в Китай было отгружено мясомолочной продукции более чем на 17 миллионов долларов. И, судя по всему, масштабы этих поставок будут только возрастать.

Продолжает увеличиваться в 2019 году и объем прямых китайских инвестиций в экономику Минской области. Прирост их за девять месяцев этого года составил уже почти десять процентов, достигнув величины в 115 миллионов долларов. Основной их объем – более 90 миллионов долларов – привлечен за счет развития производства по сборке легковых автомобилей СЗАО 'БЕЛДЖИ'. Но есть и другие интересные примеры.

В частности, в ноябре 2019 года в Солигорском районе Минской области открылась первая очередь завода ООО “Белкалий–Мигао”. Это не только первый совместный проект ОАО “Беларуськалий” и китайской компании Migaо Corporation Limited, но и первый на белорусской земле завод по производству нитрата калия, продукцию которого предполагается продавать в страны Европейского союза, Турцию, Россию, Китай, а также выходить на рынки Северной Африки и Латинской Америки. Сегодня это предприятие с общим штатом сотрудников в 150 человек уже работает в круглосуточном режиме. Важно и то, что «на новые рабочие места трудоустроены в том числе 30 выпускников –технологов Солигорского горно-химического колледжа. Годовая мощность первой очереди нового завода составляет 80 тыс. т нитрата калия и 62 тыс. т гранулированных азотно-калийных удобрений» [3]. В течение ближайшего года должна быть завершена и сдана в эксплуатацию и вторая очередь завода “Белкалий–Мигао”, позволяющая довести годовую мощность предприятия до 160 тысяч тонн нитрата калия, который, напомним, помимо сельского хозяйства, успешно применяется также в металлургической промышленности, при производстве стекла, пиротехники и взрывчатых веществ.

Значимым событием для развития китайского вектора международного сотрудничества Минщины стало участие сразу пяти предприятий столичного белорусского региона во второй международной выставке импортных товаров и услуг China International Import Expo в Шанхае, состоявшейся в ноябре 2019 года. Одному из участников выставки – ОАО “Слуцкий сыродельный комбинат” – удалось даже заключить «договор поставки продукции на \$2 млн с корпорацией Greenland Group. Еще один документ был подписан с компанией Shanghai Pujia Food Technology Co.» [4]. А китайско-белорусский индустриальный парк “Великий камень”, расположенный в Минской области, в рамках той же выставки в Шанхае зарегистрировал сразу двух новых резидентов – «НТООО “Спутниковая связь Евразии” (КНР), которое создаст в парке научно-исследовательский центр для разработки спутниковых систем коммуникации и контроля, а также ООО “Флекс-н-ролл Про” (Беларусь, США) с проектом в области промышленной полиграфии» [5].

Еще одним важным фактором, который способствует успешному продвижению предприятий Минской области на китайский рынок, является развитие эффективного межрегионального взаимодействия с партнерами в

Китае, в числе которых, прежде всего, следует назвать провинцию **Гуандун**, с которой в ноябре 2019 года белорусский столичный регион подписал дорожную карту сотрудничества на 2020-2021 годы. Этот документ, по мнению сторон, позволит сформировать общий рынок на принципах транспарентности и взаимной выгоды, а также усилит торгово-экономические связи. В числе главных целей здесь выделяется прямая кооперация регионов. В частности, речь уже идет о создании совместного молокоперерабатывающего предприятия в китайской провинции. А в китайско-белорусском индустриальном парке “Великий камень” может быть реализован проект, связанный с медицинской техникой. Речь идет о том, что китайское предприятие из провинции Гуандун, заинтересованное в данном проекте, «уже прошло сертификацию на Европейский рынок и заинтересовано в размещении производства в “Великом камне”. <...> Это будет масштабный и значимый проект не только для Минской области, но и для страны» [2].

Литература

1. Гришкевич, А. Развитие Китая не может обойтись без поддержки и помощи Беларуси – Цуй Цимин // А. Гришкевич [Электронный ресурс]. – 2019. – URL: <https://www.belta.by/politics/view/razvitie-kitaja-ne-mozhet-obojsis-bez-podderzhki-i-pomoschi-belarusi-tsuj-tsimin-367736-2019/>
2. Минская область увеличила экспорт в Китай за январь-сентябрь более чем в два раза [Электронный ресурс]. – 2019. – URL: <https://www.belta.by/regions/view/minskaja-oblast-velichila-eksport-produksii-v-kitaj-za-janvar-sentjabr-bolee-chem-v-dva-raza-369062-2019/>
3. “Беларуськалий” и китайская Migao запустили предприятие по производству нитрата калия [Электронный ресурс]. – 2019. – URL: <https://www.belta.by/economics/view/belaruskalij-i-kitajskij-migao-zapustili-predpriyatje-po-proizvodstvu-nitrata-kalija-368329-2019/>
4. Минская область и китайская провинция Гуандун подписали дорожную карту сотрудничества [Электронный ресурс]. – 2019. – URL: <https://www.belta.by/regions/view/minskaja-oblast-i-kitajskaja-provintsija-guandun-podpisali-dorozhnuju-kartu-sotrudnichestva-368717-2019/>
5. Научно-исследовательский центр спутниковых систем коммуникации создадут в “Великом камне” [Электронный ресурс]. – URL: <https://www.belta.by/economics/view/nauchno-issledovatelskij-tsentr-sputnikovyh-sistem-kommunikatsii-sozdatut-v-velikom-kamne-368325-2019/>

Agricultural economics

**Ph.D., Senior Lecturer A.B. Abylkasym, Master G.P. Karsakova, student
S.Mamatmurodov**

International University of Humanities and Technology

INFLUENCE OF THE REGIONAL-GEOGRAPHIC ASPECT ON FOOD SECURITY IN THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN

Worldwide, food security is the basis of national security and an important direction in the development of the agricultural sector of the economy. Without their own food, all other components of national security lose their significance.

Food security, in addition to national aspects, is closely associated with food independence and food security at the regional level, which is especially characteristic of states whose territories are located in different climatic zones with large arable land and land resources, as well as areas in geographic division with a fairly dense population density. Food security and food independence are different for each region.

The magnitude of food security for the regions is determined by completely different indicators than at the national level. So, to determine the national level of food security and protect the interests of the state, a package of documents has been developed that includes the rules of customs regulation, the use of excise taxes, the establishment of compensation fees and taxes [1].

To ensure food security, other evaluation criteria are used, in particular, such as: effective organization of wholesale and retail trade, processing and storage of food products and agricultural raw materials, development of agricultural enterprises at the local level, uniform provision and maintenance of a fairly wide, balanced assortment of food products, size seasonal stocks of products, etc. [2].

The food supply of the regions is also determined by the level of income of their population, prices at local food markets, the level of development of the personal subsidiary plots of rural and suburban residents, industrial development, and a number of demographic and geographical factors.

According to the classification, the regions of the Republic of Kazakhstan are divided into those producing food and consuming it.

Significant differences in natural-geographical, economic, socio-demographic and other conditions of the country's regions exclude a unified approach to agricultural food policy [3,4,5]. The highest level of food dependence is characteristic of those regions that are located in zones of adverse climate, unstable and low level of economic development, poor technical equipment and inefficiency of agricultural production.

If we analyze the regional range of basic types of food, then it is also not stable. Other elements are included in the nutrition structure, which are determined by the habits and customs of the population of a particular region [6,7]. So, in the regions producing food, the emphasis is on the consumption of products that are used not only in food, but also in the processing and canning industries (sugar, meat, milk and butter). In the regions consuming food, their assortment is much poorer, as the population strives to ensure, first of all, the minimum value of the products included in the «food basket».

The regional conditions of the regions not only determine the different production and consumption of food products, but also require the unification of state and local administrative efforts, in some cases in developing an export policy, and in others in solving problems related to the import and import (delivery) of food resources. In this regard, the solution of regional problems of food security and food independence is an urgent problem.

In the current modern conditions for the formation of world resources, food supply through own production prevents dependence on the world market conditions and promotes a fuller use of the available potential of agriculture and other sectors of the agro-industrial complex (AIC).

At the same time, self-sufficiency in raw materials and food does not exclude the possibility of both importing and exporting these resources, which will make it possible to fully utilize the achievements of the international division of labor.

The problem of stable provision of food to the population was one of the most important throughout the history of statehood, since national security depended on it. In the 1970s a special decision was made by the countries of the so-called «Big Seven»

to coordinate the level of agricultural production - to optimize the level of agricultural production and its imports. But no final agreement on this issue was reached [5].

Differences in the provision of grain resources in the regions of Kazakhstan are reflected in their grouping by area of arable land per capita. It does not correspond to the accepted geographical classification of regions in Northern, Western, Eastern and Southern Kazakhstan.

Group I included the Atyrau and Mangystau regions of the Western and Kyzylorda and South Kazakhstan regions of Southern Kazakhstan.

Representatives of all geographical parts of the republic's territory are included in the II group of oblasts: North - Pavlodar, East - East Kazakhstan, West - Aktobe and West Kazakhstan, South - Almaty and Zhambyl oblasts, and Central - Karaganda. Their natural conditions - in terms of heat supply, moisture supply and soil fertility - are significantly different.

Only the regions of Northern Kazakhstan included in group III are represented by regions that are homogeneous in natural conditions of the main part of their territory - Akmola, Kostanai and North Kazakhstan (the main producers of spring wheat grain).

However, in the selected groups of oblasts, the ratios of the average four-year arable land area and gross grain harvest per capita are uniform: as 1: 3.3: 20.3 and 1: 3.6: 28.4.

Separate regions of group II, in particular the West Kazakhstan region, as evidenced by past experience, can be transferred from the predominantly consuming grain produced by them to the exporting group.

Volumes of possible agricultural production in the regions of the republic depend on natural conditions and land security, but their actual levels depend on the availability of money (domestic or from abroad) for consumers to purchase it. Equally important is the fact that under the influence of production, traditions of consumption are taking shape. For example, regions where more vegetables are produced, they consume more (in particular, Almaty and South Kazakhstan regions).

The interrelation of supply and demand is manifested in the fact that when the solvent demand (agricultural products) in the republic changes (decreases or increases), employment and output change (decrease or increase), which, in turn, will lead to a further change (decrease or increase) in income and solvent demand in the food market.

Therefore, one of the main tasks should be to increase the effective demand (consumption) in the regional food markets of the republic.

Thus, we can propose four vectors of the policy for ensuring the economic security of the food sector, based, on the one hand, on 4 types of regions in terms of the purchasing power of the population in food sets and, on the other hand, in taking into account the level of consumption of food products:

1. The balancing direction is applicable in relation to regions with the highest level of purchasing power of the population in grocery sets of food products.

2. The activating direction should be implemented in relation to regions in which the level of purchasing power of the population in relation to food is at a fairly high level. In such regions, the number of food packages purchased by the population is 4.54.

3. The healing direction should be implemented in relation to regions with an average level of purchasing power of the population, in which the number of food packages purchased for the amount of household spending on households is at the level of 3.54. Activities formed in this area will be focused on improving the agricultural sector.

4. The protective line will be applied to regions with a critically low level of purchasing power of the population in grocery sets of food products.

LITERATURE

1. Analysis of information on food security // Round table to review the methods used to estimate the number of hungry people / Committee on World Food Security, Rome, September 12–13, 2011 // www.fao.org.

2. The state of food insecurity in the world 2012 // www.fao.org.

3. Conway, G., Barber, E. (1990). After the Green Revolution. Sustainable Agriculture for Development. L. P. 60.

4. James, W.P. T., Schofield, C. (1990). Human Energy Requirements. FAO / OUP

5. Hasham E. Grain Marketing Guide / Ed. S. Goss. - Almaty: Agroinform, 1998. -- 32 p.

6. Burdukov P.T., Sayetgaliev R.Z. Russia in the global food security system // www.duel.ru.

7. Gumerov R. How to ensure food security of the country? // Russian Economic Journal. – 1997. – No. 9. - S. 57–69.

Macroeconomics

Студент Данько Д.І.

*Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»*

Науковий керівник:

д.е.н., проф. Іляш О.І.

*Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»*

ЕКОНОМІЧНО ПОЗИТИВНІ ТА НЕГАТИВНІ НАСЛІДКИ ОЖИРІННЯ ДЛЯ СУСПІЛЬСТВА

Інвестиції в людський капітал є головним інструментом досягнення високого рівня суспільного добробуту, що й визначає могутність держави в кінцевому розрахунку. З цього витікає що при збільшенні цінності людського ресурсу, пропорційно зміцнюється економіка, і паралельно відбувається модернізація економічних інститутів. Якщо здоров'я населення навпаки погіршується це викликає дестабілізацію економічних процесів і зниження рівня добробуту. Окрім того, цілком зрозуміло що підвищення загальнолюдських благ, є побічною дією процесу розвитку суспільства., що впливає на рівень здоров'я соціуму.

Безконтрольне підвищення благ містить негативні наслідки, а саме:

нівелювання фізичної праці та інтенсифікація розумової роботи;

швидкий доступ до всього необхідно;

перенесення реального життя в електронне;

підвищення рівня стресу як суспільного так і кожної людини окремо;

погіршення екологічних умов;

зменшення фізичної активності у населення;

відсутність режиму роботи і відпочинку;

неправильне харчування.

Зауважимо, що не лише перераховані наслідки підвищення благ є причиною погіршення суспільного здоров'я, але й відсутність систематичної політики проведення превентивних медичних заходів та роз'яснювальної роботи

є причиною надлишкової ваги, яка в майбутньому призводить до ожиріння. Так, за даними ООН в 2018 році 670 млн. людей у світі страждають від ожиріння, тобто кожний одинадцятий на планеті [1]. Відтак, головним завданням є розуміння та виокремлення наслідків та причин виникнення такого суспільного явища як ожиріння.

Загальновідомо, що ожиріння є захворюванням, при якому надлишковий накопичений жир у тілі несприятливо впливає на стан здоров'я, призводячи до зменшення середньої тривалості життя та/або появи проблем зі здоров'ям. Так, людину вважають хворою на ожиріння, якщо індекс маси тіла (ІМТ), показник, який можна обрахувати розділивши вагу людини у кілограмах на зведений у квадрат зріст людини в метрах, перевищує 30 кг/м² [2].

Варто додати, що з економічної точки зору ожиріння як суспільний процес має як позитивні так і негативні сторони. До економічно позитивних належать:

збільшення попиту на медичні послуги та препарати;

підвищення кількості споживаних продовольчих товарів;

додаткові податки на продукти з високим вмістом цукру та жирів.

У той же час, негативні наслідки проявляються у наступному:

зниженні якості праці;

збільшенні ризику неврозів та інших психологічних порушень, через залежність ожиріння та явищ депресії;

погіршенні загального рівня здоров'я серед населення;

більш ранньому розвитку хворіб всіх органів і систем;

підвищенні смертності людей працездатного віку і, як наслідок, збільшенні сальдо людей похилого віку та працездатного;

збільшенні явищ цькування, булінгу і появи фетшеймінгу тощо.

Втім, на практиці достеменно зрозуміло що навіть можливий позитивний вплив ожиріння нівелюється негативним. Доповідь під назвою «Американська криза ожиріння: здоров'я та економічний вплив надмірної ваги» що опублікував американський аналітичний центр «Інститут Мілкена», представлено результати звітів федеральних медичних установ, Агентства США з досліджень і якості охорони здоров'я та Бюро статистики праці. Так, у 2016 році за результатами досліджень було витрачено близько 480,7 млрд. доларів на прями витрати на

охорону здоров'я, пов'язаних з факторами ризику ожиріння і надмірної ваги американцями. При цьому, втрати економічної продуктивності склали 1,24 трлн. доларів [3].

Окрім цього, вчені з інституту Маккензі визначили що людство сплачує щорічно 2 трлн доларів на рік через надмірну вагу. На думку спеціалістів 5% усіх смертей світу так чи інакше пов'язані з ожирінням. А економічні збитки становлять, через цю проблему - 2,8% від світового ВВП. Для порівняння на боротьбу з тероризмом та курінням населення витрачає 2,1 трлн доларів в рік, а з алкоголізмом – 1,4 трлн доларів на рік [4].

Додамо також, що Чжоу Ян, професор Університету Еморі, який вивчає вплив ожиріння на медичну систему США, виявив, що дорослі чоловіки з надмірною вагою витрачають на медичні витрати в середньому на \$ 190 657 більше, ніж їх однолітки з нормальною вагою, в той час як жінки з ожирінням витрачають на \$ 223 629 більше, ніж жінки з нормальною вагою. Аналіз, проведений дослідниками з Університету Вашингтона в 2016 році, показав, що на рівні країни щорічні витрати на медичне обслуговування, пов'язане з ожирінням, склали майже \$ 150 мільярдів, що більш ніж в 4 рази перевищує федеральний бюджет з надання допомоги іншим державам, цих грошей майже вистачило б для фінансування всіх витрат Департаменту у справах ветеранів США. В цілому, у США пряма вартість медичних послуг на 36 % вища серед осіб з ожирінням порівняно з такими без ожиріння;

Варто зауважити, що вакцинація не завжди ефективна при її застосуванні на пацієнтах, які страждають ожирінням, зокрема, мова йде про вакцини проти грипу і ВІЛ. Також страждає військова сфера США, оскільки стає все складніше знайти солдатів в хорошій фізичній формі - за останні 50 років відсоток молодих американців з надмірною вагою виріс в 2 рази. В цілому, військовий персонал з надмірною масою тіла та ожирінням обходиться платникам податків в \$ 105 млн в рік через втрату продуктивності і в \$ 1 млрд на рік - на лікування хворіб військових, пов'язаних з ожирінням [5].

Для порівняння, наведемо показники масштабів проблеми на території Європейського союзу. Результати досліджень свідчать про те, що 6 % витрат на охорону здоров'я в Європейському регіоні припадає на лікування ожиріння у дорослих. До прикладу, в Іспанії загальна вартість витрат на ожиріння оцінюється в 2,5 млрд євро на рік. Як бачимо, тяжке ожиріння може подвоїти

щорічні витрати на здоров'я, значно підвищує захворюваність, смертність, погіршує якість життя, а також є значним соціально-економічним тягарем [6].

Здоров'я як фактор працездатності населення є важливим для характеризування людського капіталу, що є одним із основоположних чинників розвитку і діяльності економіки. Ожиріння є одним із статистично найрозповсюдженіших проблем здоров'я серед населення, що має низку негативних наслідків таких як зниження працездатності, ранньої захворюваності та смертності серед осіб працездатного віку. На прикладі втрат економічної продуктивності Америки що склали 1,24 трлн. доларів та втрати світового ВВП що склали 2,8 %, зрозуміло що ожиріння є цілком реальною проблемою що потребує своєчасного рішення.

Таким чином, необхідно виокремити суспільно-соціальні методи протистояння ожирінню, як глобальній економічній проблемі та запропонувати реальні методи суспільного вирішення даної проблеми на різних рівнях суспільної ієрархії.

Література:

[1] В. Доброта and О. Кролицька, "Кожна 11 людина в світі страждає від ожиріння. Чому не варто переїдати", ТСН.ua, 2019. [Online]. Available: <https://tsn.ua/ukrayina/kozhna-11-ta-lyudina-v-sviti-strazhdaye-vid-ozhirinnya-chomu-ne-var-to-pereyidati-1379892.html>. [Accessed: 09- Nov- 2019].

[2] "Ожиріння", Uk.wikipedia.org, 2019. [Online]. Available: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9E%D0%B6%D0%B8%D1%80%D1%96%D0%BD%D0%BD%D1%8F>. [Accessed: 10- Nov- 2019].

[3] А. Dmytruk, "Проблема ожиріння коштує економіці США понад \$1,7 трлн — дослідження", Hromadske.ua, 2019. [Online]. Available: <https://hromadske.ua/posts/problema-ozhirinnya-koshtuye-ekonomici-ssha-ponad-dollar17-trln-doslidzhennya>. [Accessed: 09- Nov- 2019].

[4] "Траты на борьбу с ожирением превысили мировые расходы на вооружение. Новости о здоровье. Правда Ру. Последние новости сегодня, 21

ноября 2014 года", Правда.Ру, 2019. [Online]. Available: <https://www.pravda.ru/news/society/1236551-ves/>. [Accessed: 08- Nov- 2019].

[5] B. BAKER, "Obesity's hefty price tag", The Agenda, 2017. [Online]. Available: <https://www.politico.com/agenda/story/2017/03/obesity-epidemic-in-america-healthcare-costs-000336?cmpid=sf>. [Accessed: 07- Nov- 2019].

[6] Н. Voejtech, "Ожиріння — епідемія ХХІ століття: сучасний погляд на проблему | Інтернет-издание "Новости медицины и фармации"", Mif-ua.com, 2009. [Online]. Available: http://www.mif-ua.com/archive/article_print/10361. [Accessed: 10- Nov- 2019].

Human resources management

Буларова В.М.

Луганский национальный университет имени Владимира Даля, г. Луганск

КАДРОВАЯ ПОЛИТИКА В ПАРАДИГМЕ КАДРОВОЙ БЕЗОПАСНОСТИ ПРЕДПРИЯТИЯ

Ключевым ресурсом в деятельности хозяйствующего субъекта является человек, поэтому ведущее место в системе экономической безопасности хозяйствующего субъекта занимает кадровая безопасность, под которой понимают «состояние защищенности социально-трудовой сферы субъекта хозяйствования от внутренних и внешних угроз и опасностей, которое достигается посредством правильного выбора и применения соответствующих средств, методов и инструментом управления, и способствует, как эффективному использованию персонала, так и успешному развитию предприятия в целом» [2]. Кадровая безопасность на уровне хозяйствующего субъекта предусматривает разработку действенных инструментов ее обеспечения. И в качестве основного инструмента, по нашему мнению, предполагает последовательную и активную корпоративную кадровую политику.

Цель кадровой политики хозяйствующего субъекта определяется состоянием рынка труда, требованиями трудового законодательства, совокупностью целей и задач развития и эффективной работы хозяйствующего субъекта и характеризуется обеспечением оптимального баланса количественного и качественного состава персонала.

Алгоритм разработки кадровой политики предусматривает следующие этапы [1]:

На *первом этапе* определяются цель, задачи, принципы подбора, расстановки и развития персонала, выбор критериев эффективного использования потенциала персонала в соответствии с уровнем квалификации, способностями и т.д. Риски первого этапа: ошибки найма и увольнения персонала, выбора инструментария оценки, планирования численности, методов развития, мотивации и стимулирования; не определенность кадрового ядра

безопасности организации, т.е. перечня тех должностей, со стороны которых могут исходить наиболее опасные угрозы информационной, имущественной, интеллектуальной и прочих видов безопасности.

На *втором этапе* проводится мониторинг персонала на основе разработанных методических подходов к оценке человеческого капитала и диагностики кадровой ситуации в разрезе должностей, подразделений и в целом по организации. Риски второго этапа: не определенность уязвимостей личностных и профессионально-важных качеств персонала и его зависимости от внешней среды; отсутствие мониторинга, обеспечивающего регулярное обновление информации, обобщение данных и оценку состояния кадрового обеспечения, корректировку критериев и показателей для анализа; не существует единой методики оценки человеческого капитала.

На *третьем этапе* утверждается разработанная кадровая политика с приложениями форм и методов управления персоналом, инструментария мониторинга, оценки, кадрового планирования. Риски третьего этапа: не проработанность вопроса о регламентации функций безопасности, нет четкого разделения функциональных обязанностей среди подразделений и должностных лиц по обеспечению безопасности; низкий уровень качества и защищенности нормативно-методического обеспечения, административно-процедурных технологий; нелояльность персонала, мотивационная система не учитывает требования безопасности со стороны персонала и в его адрес.

На *четвертом этапе* разрабатывается стратегия мероприятий, в которой определяются сроки реализации мероприятий, ответственные исполнители, обеспечиваются направления реализации кадровой политики.

Риски четвертого этапа - отсутствие или низкий уровень профессионального подхода к: защите информации, информационных ресурсов ограниченного использования и свободно распространяемых информационных ресурсов; разработке общей стратегии кадровой безопасности предприятия; разделению «пирога ответственности» между владельцами и наемными менеджерами; разработке комплексных планов организационно-технических, социально-экономических и психологических мероприятий по обеспечению безопасности организации; утверждению общей стратегии управления безопасностью; развитию компетентности управленцев; разработке программ по повышению лояльности сотрудников управленческого звена; воспитанию

кадрового резерва; разработке мотивационно–стимулирующих программ; формированию культуры безопасности - общих ценностей, традиций, представлений и норм поведения персонала предприятия в области обеспечения безопасности при решении производственных задач, их мониторингу и коррекции.

Разработанная и утвержденная кадровая политика должна обеспечивать индивидуальный подход к каждому работнику, быть экономически обоснованной и ориентированной на принятие эффективных кадровых решений при условии обеспечения кадровой безопасности и в соответствии со стратегическими целями хозяйствующего субъекта.

Литература

- 1.Ефимова Л.А. Кадровая политика – инструмент кадровой безопасности хозяйствующего субъекта // Успехи современной науки. —2017. —Том 7. — №4.
- 2.Мишин, А.Ю., Мишина С.В. Оптимизация процесса управления кадровой безопасностью предприятий // Бизнес информ. — 2013. — № 2. — С. 280-283.

Marketing and management

Чжан Чи

Докторантура DBA «Деловое администрирование» Narxoz Business School

ОСНОВНЫЕ ПРЕИМУЩЕСТВА ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ЛИН-МЕНЕДЖМЕНТА (БЕРЕЖЛИВОГО ПРОИЗВОДСТВА)

Термин Lean (бережливое) производство - термин, производный от английского языка. Бережливое производство рассматривается как концепция управления производством, в основе которой лежит стремление сократить все виды затрат, связанных с нерациональным использованием ресурсов предприятия [1].

На сегодняшний день концепция бережливого производства становится все более популярной, ее с успехом внедряют многие производственные компании. Концепция хорошо зарекомендовала себя в частном секторе: в сфере как производства, так и услуг. Потребность в лин-менеджменте растет в условиях кризиса. Однако на рынке есть компании-первопроходцы, которые начали постигать японскую философию ведения бизнеса раньше, чем появились предвестники экономической нестабильности. Отсутствие внедрения новых технологий, направленных на верное использование имеющейся ресурсной базы и ее развитие производства в дальнейшем приведет к необходимости использования других видов энергии. Необходимость внедрения бережливого производства и lean-технологий взаимосвязана, в первую очередь, с процессами реформирования, политикой государства, тенденциями к увеличению энергоэффективности предприятий. Опыт внедрения бережливого производства в Казахстане мало развит, а актуальность его применения имеет высокий уровень [2, с.15].

Основной целью бережливого управления является создание ценности для клиента путем оптимизации ресурсов и создания устойчивого рабочего процесса, основанного на реальных потребностях клиентов. Такой метод менеджмента стремится устранить любую трату времени, усилий или денег, определяя каждый шаг в бизнес-процессе, а затем пересматривая или удаляя

шаги, которые не создают ценности. Философия такого менеджмента имеет свои корни в производстве.

Бережливое управление фокусируется на следующих компонентах:

- определение ценности с точки зрения конечного потребителя.
- устранение всех отходов в бизнес-процессах.
- постоянное совершенствование всех рабочих процессов, целей и людей.

Бережливое управление способствует совместному лидерству и ответственности; непрерывное совершенствование гарантирует, что каждый сотрудник вносит свой вклад в процесс совершенствования. Метод управления выступает в качестве руководства для построения успешной и прочной организации, которая постоянно прогрессирует, выявляя реальные проблемы и решая их.

Бережливое управление основано на производственной системе Toyota, которая была создана в конце 1940-х гг. Toyota ввела в практику пять принципов бережливого управления с целью уменьшения количества процессов, которые не производили ценность; это стало известно как «Путь Toyota». В результате осуществления этих пяти принципов в компании обнаружили, что были достигнуты значительные улучшения в области эффективности, производительности, эффективности затрат и продолжительности цикла [3, с.102].

Опишем принципы бережливого управления. Бережливое управление включает в себя пять руководящих принципов, которые используются менеджерами в рамках организации в качестве руководящих принципов методологии бережливого производства:

- определение значимости бизнес-процессов;
- сопоставление потока создания ценности;
- создание непрерывного рабочего процесса;
- установление системы значимости бизнес-процессов;
- способствование непрерывному улучшению.

Определение ценности, первый шаг в бережливом управлении, означает поиск проблемы, которую должен решить клиент, и превращение продукта в решение. В частности, продукт должен быть частью решения, за которое клиент с готовностью заплатит. Любой процесс или деятельность, которые не

добавляют ценности - то есть не добавляют полезности, важности или ценности к конечному продукту, считаются ненужными («отходами») и должны быть устранены [4, с.45].

Отображение потока создания ценности относится к процессу отображения рабочего процесса компании, включая все действия и людей, которые вносят свой вклад в процесс создания и доставки конечного продукта потребителю. Картирование потока создания ценности помогает менеджерам визуализировать, какие процессы возглавляют, какой командой управляют и определить людей, ответственных за измерение, оценку и улучшение процесса. Эта визуализация помогает менеджерам определить, какие части системы не приносят ценности рабочему процессу.

Создание непрерывного рабочего процесса означает обеспечение плавного хода рабочего процесса каждой команды и предотвращение любых перерывов или узких мест, которые могут возникнуть при межфункциональной совместной работе. Например, метод бережливого управления, который использует визуальный сигнал для запуска действия, используется для обеспечения легкой связи между командами, чтобы они могли решать, что нужно сделать и когда это нужно сделать. Разбиение всего рабочего процесса на набор более мелких частей и визуализация рабочего процесса в этом отношении облегчает возможное устранение прерываний процесса и препятствий [5, с.74].

Разработка системы «вытягивания» гарантирует, что непрерывный рабочий процесс остается стабильным и гарантирует, что команды выполняют рабочие задания быстрее и с меньшими усилиями. «Вытягивающая» система - это специфический бережливый метод, который уменьшает «отходы» (ненужные бизнес-процессы) любого производственного процесса. Это гарантирует, что новая работа начинается только тогда, когда есть спрос на нее, что обеспечивает преимущество минимизации накладных расходов и оптимизации затрат на хранение.

Эти четыре принципа строят систему бережливого управления. Однако последний принцип - непрерывное совершенствование - является наиболее важным шагом в методе бережливого управления.

Содействие непрерывному совершенствованию относится к различным методам, которые используются для определения того, что организация сделала, что ей нужно сделать, какие возможные препятствия могут возникнуть и как все

члены организации могут улучшить свои рабочие процессы. Система бережливого управления не является ни изолированной, ни неизменной, и поэтому проблемы могут возникнуть в рамках любого из четырех других этапов. Обеспечение того, чтобы все сотрудники вносили свой вклад в постоянное совершенствование рабочего процесса, защищает организацию всякий раз, когда возникают проблемы.

Приведем примеры бережливого управления. Принципы бережливого управления могут быть использованы в качестве универсального инструмента управления для повышения общей эффективности деятельности компаний. Некоторые примеры конкретных бизнес-процессов и производственных процессов, основанных на концепции бережливого управления, включают:

- бережливое производство;
- бережливая разработка программного обеспечения;
- использование правила «Шесть Сигма»;
- бережливый стартап;
- ценностно-ориентированное производство;
- преимущественное бережливое управление [6, с.34].

Бережливое управление приносит пользу организациям, фокусируясь на улучшении всех частей рабочего процесса на каждом уровне иерархии компании. В частности, менеджеры извлекают выгоду на следующих преимуществах:

- более интеллектуальный бизнес-процесс - система «вытягивания» - гарантирует, что работа выполняется только тогда, когда есть фактический спрос и потребность в ней;

- улучшенное использование ресурсов - система «вытягивания» (производство только по требованию заказчика) также гарантирует, что организация использует ресурсы только тогда, когда они необходимы, поскольку она работает на основе реального потребительского спроса;

- улучшенная фокусировка - бережливое управление уменьшает количество расточительных действий, поэтому позволяет рабочей силе увеличить свое внимание на задачах, которые производят ценность;

- повышенная производительность и эффективность - повышенная концентрация внимания приводит к более производительной и эффективной рабочей силе, поскольку внимание не уделяется ненужной деятельности.

Эти основные преимущества работают вместе, чтобы создать компанию, которая является более гибкой и имеет возможность решать требования клиентов более эффективным и быстрым способом. В целом, система бережливого управления создает прочную производственную систему, которая имеет более высокие шансы на улучшение общей производительности компании.

Литература:

1. lean management // <https://searchcio.techtarget.com/definition/lean-management> (дата обращения: 04.11.2019).
2. Кокс, Дж. Новая цель. Как объединить бережливое производство, шесть сигм и теорию ограничений / Джефф Кокс, Ди Джейкоб , Сьюзан Бергланд. - М.: Манн, Иванов и Фербер, 2012. - 224 с.
3. Вумек, Дж. Бережливое производство. Как избавиться от потерь и добиться процветания вашей компании / Джеймс Вумек , Дэниел Джонс. - М.: Альпина Паблишер, 2016. - 472 с.
4. Деннис, П. Хоббс Внедрение бережливого производства. Практическое руководство по оптимизации бизнеса / Деннис П. Хоббс. - М.: Гревцов Паблишер, 2015. - 352 с.
5. Джордж, М. Бережливое производство плюс шесть сигм в сфере услуг. Как скорость бережливого производства и качество шести сигм помогают совершенствованию бизнеса / Майкл Джордж. - М.: Манн, Иванов и Фербер, 2015. - 659 с.
6. Вумек, Дж. Продажа товаров и услуг по методу бережливого производства / Джеймс Вумек , Дэниел Джонс. - М.: Альпина Паблишер, 2014. - 264 с.

Лю Вэймао

Докторантура DBA «Деловое администрирование» Narxoz Business School

ВЛИЯНИЕ ИННОВАЦИЙ НА РАЗВИТИЕ ПРЕДПРИЯТИЙ КАЗАХСТАНА В УСЛОВИЯХ ГЛОБАЛИЗАЦИИ

Процесс глобализации оказал значительное влияние на нормальный бизнес и деятельность организации, при этом некоторые организации были вынуждены приспособляться к ряду изменений, чтобы оставаться актуальными и прибыльными на текущих мировых рынках. Учитывая многочисленные международные изменения, произошедшие в результате глобализации в политической и экономической сферах, крайне важно определить реакцию различных организаций на одни и те же изменения. Глобализация открыла перед организациями большое количество возможностей для их использования, но также породила и ряд проблем. Среди многих других проблем сообщалось о случаях утраты культуры, отсутствия безопасности и безработицы. Это исследование будет направлено на выявление ряда негативных и позитивных последствий глобализации в контексте организации.

Негативные последствия проявились в экономике и культуре. Глобализация разрушила промышленный сектор экономики. Многие производственные мощности были закрыты. Многие профессиональные опытные работники были вынуждены сменить сферу своей деятельности. Добывающая промышленность сейчас зависит от развитых стран. Она вынуждена использовать только те технологии, которые поставлялись развитыми странами. Кроме того, добывающие компании вынуждены были подписывать невыгодные контракты со своими партнерами. У Казахстана была большая проблема с «утечкой мозгов». Многие талантливые ученые покинули Казахстан за последние тридцать лет. Этот процесс замедлил рост экономики, потому что страна лишилась собственных ноу-хау [1, с.67].

Процессу глобализации способствует новое качество международных связей, создание нового мирового экономического пространства. Особое внимание уделяется решению проблем и задач инновационных предприятий и решению проблем процесса глобализации, препятствующих развитию. Малые и

средние предприятия стран ВТО составляют в среднем более 95 процентов предприятий, обеспечивают 60-70 процентов рабочих мест и постоянно формируют новые рабочие места. Мировой опыт показывает, что научно-технический прогресс в экономически развитых странах во многом обеспечивается активным развитием малого и среднего предпринимательства в сфере инноваций [2, с.273]. Глобализация, впервые определившаяся как "слияние рынков отдельных товаров, производимых многонациональными корпорациями" и охватывавшая в последние годы сферы инноваций, торговли, финансов и производства, стала процессом, который создает новое качество глобальных экономических взаимосвязей и способствует формированию нового глобального экономического пространства. Одним из основных факторов правильного функционирования экономики в условиях глобализации является вынужденная модернизация и развитие инноваций.

Для Казахстана диверсификация и увеличение уровня конкурентоспособности экономики - сложная задача, учитывая ухудшающееся положение обрабатывающей промышленности и сельского хозяйства, научно-технический потенциал, низкий уровень системы инфраструктуры и качество услуг. Страна должна будет не только организовать производство новых разновидностей продукции, принять меры по увеличению их качества и понижению цен, но и коренным образом модернизировать собственную экономику [3]. При разработке государственной политики в условиях оптимизации необходимо учитывать различия инновационного развития зарубежных стран и казахстанской практики.

В развитых странах инновации являются неотъемлемой частью корпоративного сектора, в то время как в Казахстане отсутствует интерес частного капитала к инновациям (рисунок 1).

Уровень активности в области инноваций в Казахстане растет, однако, недостаточно быстрыми темпами, с 8 до 10,6% за достаточно большой промежуток времени – с 2013 по 2018 годы. Компании, имеющие инноваций, составляют не более 10% в доле общего количество опрошенных компаний. Это может быть связано с тем, что отсутствует желание вкладывать средства в инновации.

Рисунок 1 - Основные показатели инновационной активности предприятий по всем типам инноваций [4]

Предпринимательство сосредоточено в области денежного обращения (торговля, банковское дело), услуг и горнодобывающей промышленности, это способствуют ограничению инноваций из-за их специфики. Реальный сектор, составляющий основу для крупномасштабных инноваций, не в полной мере развит в Казахстане. В настоящее время инновационное развитие можно считать объективной необходимостью, и только государство должно и может участвовать в этом процессе. В свою очередь, активная инновационная политика, как со стороны государства, так и со стороны предпринимателей, является главным условием диверсификации экономики, что приводит к созданию конкурентоспособной экономики инновационного типа в условиях глобализации.

В то же время интенсификация инноваций со стороны государства имеет двойкий эффект: с одной стороны, позиция государства считается объективной необходимостью, с другой стороны, активные действия государства в области внедрения инноваций в частном секторе будут способствовать утрате навыков бизнес-инноваций. Активированные таким образом инновации станут инородным элементом в системе функционирования частного предприятия, навязанной ему государством. Но инновации сверху предполагают установление национальных приоритетов на самых высоких уровнях государственного управления и крупные государственные инвестиции в приоритетные сектора

экономики, предоставление им субсидий и льгот, обеспечение их ускоренного развития.

Вмешательство государства нужно и в том случае, когда присутствует определенное недоверие к бизнесу и рыночным силам. Однако, такого рода политика может оказаться малоперспективной при догоняющей индустриализации. В соответствии с естественной тенденцией к повышению конкурентоспособности инновации можно считать естественным следствием развития целостной системы управления. Если эти процессы не наблюдаются в народном хозяйстве, происходит постепенная изоляция, а значит, и понижение конкурентоспособности. Данный факт лежит в основе активизации государственной политики и поощрения инноваций.

Положительный результат инноваций под влиянием государства может превзойти негативные последствия вмешательства государства в эти процессы. Роль государства заключается в содействии экономическому развитию. Но эта роль заполнена различным содержанием в зависимости от выбранной модели обновления. Для инновационной модернизации снизу также необходимо усиление роли государства в данном направлении, но оно должно быть направлено на усовершенствование и развитие рыночных механизмов. Это антимонопольная политика, урегулирование лоббистской деятельности, поддержание информационной системы, прозрачность деятельности предприятий и других организаций. Наиболее важным направлением, связанным с экономическими функциями государства, является:

- поддержка инноваций и венчурного капитала;
- создание новых крупномасштабных рынков;
- производство новых качественных и экологически чистых продуктов;
- разработка и внедрение новых передовых технологий;
- инвестиции в науку и образование.

Все перечисленные основные направления сосредоточены на развитии и поощрении частной инициативы. Основными средствами осуществления такого развития являются: структурные изменения, усовершенствование институциональной структуры, формирование человеческого капитала, развитие социальной сферы и государственного сектора [5].

Малые и средние предприятия имеют как сильные, так и слабые стороны, требующие специальных мер воздействия и поддержки со стороны государства. Под влиянием глобализации и внедрения новых технологий экономия масштаба играет меньшую роль в производстве товаров, работ и услуг. За этим следует рост, значение малого и среднего бизнеса и его вклад в макроэкономическое развитие экономики страны. В этом случае необходимо учитывать следующее:

- традиционные проблемы малого и среднего бизнеса;
- отсутствие финансирования на фоне монополизации рынков (финансовых ресурсов) крупными монополистическими компаниями;
- административные и бюрократические препятствия;
- трудности в эксплуатации высокотехнологичного оборудования (т. е. привлечение людских ресурсов из других стран);
- отсутствие управленческих навыков; все эти традиционные и другие проблемы значительно усугубляются глобализацией мировой экономики.

Эта ситуация в целом создает еще более серьезную проблему для выживания и развития малого бизнеса.

Опыт Китая показывает, что наилучшие результаты в области реформы корпоративного управления в условиях глобализации достигаются, когда государственными должностными лицами, ответственными за реформы корпоративного управления, являются лица, которые ранее были владельцами (руководителями) малых предприятий или руководителями отраслевых ассоциаций малых предприятий. Это дало положительные результаты.

Реализация промышленной и инновационной политики - самая сложная задача, ее решение зависит от согласованных действий всех заинтересованных структур, их политической воли. Для решения проблем в сфере инноваций разрабатывается комплекс мероприятий, направленных как на развитие национальной инновационной инфраструктуры, так и на сохранение приоритетных направлений научно-технической сферы, создание специальной, ориентированной на инновации среды во всех секторах экономики Казахстана.

Литература:

1. Инновационное и предпринимательское развитие национальной экономики в условиях глобализации [монография]/ под ред. Д.М. Мадияровой,

М.О. Рыспековой.- Астана: Евразийский национальный университет им.Л.Н.Гумилева, 2018. -276 с.

2. Romanovich L., Sevostyanov V. Innovation activity and technology transfer of higher education// Journal of Applied Engineering Science. 2014. Т. 12. № 4. С. 273.

3. Аналитическая справка о состоянии инновационной деятельности на промышленных предприятиях Казахстана: матер. Межд. форума Инновационные технологии и системы [Электрон. ресурс] / Режим доступа: belisa.org.by/ru/izd/other/Forum/fr35.html

4. Основные показатели инновационной активности предприятий по всем типам инноваций за 2013-2018 гг. в Казахстане // <http://stat.gov.kz/official/industry/23/statistic/7>

5. Малый бизнес в условиях глобализации (отчет). Систем. требования: AdobeAcrobatReader. URL:rudocs.exdat.com/docs/index-240911.html?page=3

Наумко Т.А., студентка спеціальності 075 "Маркетинг",

к.е.н., доц. Скригун Н.П.

Національний університет харчових технологій, м. Київ, Україна

ВПЛИВ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ НА ПОТЕНЦІЙНИХ РОБОТОДАВЦІВ

Сьогодні діджиталізація загалом та соцмережі зокрема активно увійшли в наше повсякденне життя та міцно вкоренились у ньому. Соціальні медіа блискавично набирають популярності за останнє десятиліття, ось вже останні кілька років вони відіграють значну роль в суспільстві. У сучасному світі соціальні медіа беруть на себе величезну роль і впливають практично на кожную галузь. Більшість з нас одержимі своїми обліковими записами у Facebook, Instagram чи Twitter. Залежність від соціальних мереж на рівні, як у курця від сигарет. В Америці навіть вигадали спеціальний термін – «Facebook addiction disorder», що перекладається приблизно так: «розлад Facebook-залежності». Так соціальні медіа вийшли за рамки звичного публікування домашнього улюбленця чи рецепту випічки. Сьогодні у соціальних мережах межа між особистим та діловим життям дуже тонка. Тепер соціальні медіа диктують спосіб ведення бізнесу та навіть змінюють відносини між роботодавцем і співробітником.

Ще 5-10 років тому резюме було вичерпним джерелом інформації для роботодавця, він бачив лише ті дані, які вказали ви самі. Проте в час тотального проникнення інтернету в наше життя, повністю звести нанівець усі амбіції щодо майбутньої посади можуть власні соцмережі. За даними Work.ua, 66% роботодавців переглядають профілі потенційних працівників у Facebook, Instagram, Twitter та інших соцмережах.

HR-фахівці намагаються зібрати якомога більше інформації про потенційного співробітника, у тому числі і через соціальні мережі. За словами HR-фахівців, посилання на акаунти в соцмережах вже давно є необхідним пунктом, який потрібно вказувати в резюме. Основна причина в тому, що сторінка в соцмережі – головне джерело інформації про людину. Насамперед фахівець з підбору персоналу оцінює, наскільки образ у резюме відповідає реальному – все що, людина публікує є каталізатором її цінностей, вподобань,

переконань, стилю і способу життя. За постами можна скласти певне уявлення про людину: чим живе, як мислить, які фото постить, як позиціонує себе в житті і суспільстві. Навіть при ідеальному резюме і відповідному досвіді людині можуть відмовити, переглянувши акаунт у соцмережах.

Профілі в соціальних мережах дозволяють роботодавцю відсіяти частину кандидатів на посаду. Наприклад, якщо в резюме кандидата вказано, що він активно займається нетворкінгом, тобто створенням соціальних зв'язків і знайомств, але кількість його друзів не перевищує 20 осіб, при тому, що всі з них його родичі, то це явний привід для HR-фахівця вияснити чому так. Або ж якщо у кандидата на позицію копірайтера в постах велика кількість орфографічних і пунктуаційних помилок – це також привід задуматися чи варто наймати такого фахівця. Трапляється, що потенційний співробітник розповідає про участь у гучних знакових проектах, а зв'язки з колегами чи експертами у цій справі не відображені в його акаунті, так само, як і тематичні спільноти. Або кандидат вказує як хобі заняття спортом, тоді як майже на всіх світлинах позує у розважальних закладах напідпитку.

Однією з причин відмови кандидату може бути контент з насильством, наругою і порнографією. Не покличуть на співбесіду, якщо в постах є ненормативна лексика, або радикальні записи політичного, релігійного, расистського характеру, використання мови ворожнечі, також потрібно бути «обережним» зі своїми пляжними фотографіями, аби вони не були занадто відвертими.

В свою чергу, соцмережі можна і необхідно використовувати собі в користь: публікувати відвідувані події професійного характеру, що показують вас як перспективного співробітника, коментувати і поширювати дописи, які показують розвиток вас як фахівця, висвітлювати власну думку на поточних новини в світі, аби показати обізнаність у актуальних подіях. Одним словом виявіть інтерес до професії: відвідуйте семінари, конференції, проходите курси, читайте книги – все це дає змогу роботодавцю побачити, що ви дійсно зацікавлені у професійному розвитку саме в цій галузі.

Кілька дієвих порад, як підготувати свій профіль перед пошуком роботи:

- 1) погляньте на свій профіль очима роботодавця;
- 2) видаліть всі компрометуючі світлини;

- 3) розвивайтеся у вміннях нетворкінгу;
- 4) спілкуйтесь у професійних спільнотах;
- 5) регулярно оновлюйте інформацію про себе.

Тож наповненість змістом і осмисленість публікацій у профілі соціальних мереж є важливим, а іноді навіть вирішальним показником для майбутнього роботодавця.

Отже, соціальні інтернет-мережі поступово виходять за рамки особистого блогу і стають важливим інструментом громадянського суспільства, засобами масової інформації та лакмусовим папірцем для роботодавців.

Література:

1. Jeff Lipschultz (2018) «How Your Social Media Reputation Impacts Hiring Decisions» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.job-hunt.org/recruiters/social-media-impact.shtml>
2. Серегина А. 10 и один совет по подбору персонала в соцсетях [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.executive.ru/career/hrmanagement/1984154-10-i-odin-sovet-po-podboru-personala-v-sotsialnyh-setyah>
3. Work.ua. Сайт пошуку роботи в Україні. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.work.ua/articles/resume/>

К.е.н. Місько Г.А., магістрант Петрусьов Б.В.
Одеський національний економічний університет

АНАЛІЗ ЕФЕКТИВНОСТІ УПРАВЛІННЯ ЗАПАСАМИ ПІДПРИЄМСТВА

Актуальність теми полягає у тому, що управління запасами впливає на забезпечення ефективності діяльності підприємства оскільки вони є резервом для підвищення конкурентоспроможності та формуванням конкурентних переваг. Одним з напрямків розв'язання завдань щодо ефективного управління запасами є аналіз.

Проблематику управління запасами розглядають такі відомі вчені, як: Анікін Б. О., Бондаренко О. С., Бутинець Ф. Ф., Гаджинський А. М., Гризанова Ю. П, Гуляєв Н. М, Міротін Л. Б., Перебийніс В. І., Стерлігова А. М., Рубальський Г. Б., Рижикова Ю. І. та інші. Разом із тим, недостатньо розкритим є питання аналізу ефективності управління запасами підприємства кабельно-провідникової продукції.

Метою роботи є проаналізувати ефективність управління запасами ПАТ «Одескабель».

Згідно з П(С)БО 9, запаси – це активи, які: зберігають для подальшого продажу за умов звичайної господарської діяльності; перебувають у процесі виробництва з метою подальшого продажу продукту виробництва; зберігають для споживання під час виробництва продукції, виконання робіт та надання послуг, а також управління підприємством [1, с. 50].

У табл. 1 наведено склад та структура запасів ПАТ «Одескабель» [2].

Отже, найбільшу питому вагу в структурі запасів ПАТ «Одескабель» займає за 2018 р. готова продукція 58,75%, виробничі запаси 29,73%, незавершене виробництво – 10,88%, решта запасів займають незначну частину. Загалом за досліджуваний період запаси збільшились на 78041 тис. грн., такі зміни відбулись за рахунок збільшення готової продукції – на 57805 тис. грн.

Таблиця 1

Аналіз складу та структури виробничих запасів ПАТ «Одескабель»

Запаси	2016р.		2017р.		2018 р.		Відхилення 2018 р. до 2016 р.	
	тис.грн	%	тис.грн	%	тис.грн	%	тис.грн	%
Виробничі запаси	81909	30,5 4	93758	28,7 6	102945	29,7 3	21036	- 0,8 1
Незавершен е виробництво	39738	14,8 2	54072	16,5 9	37667	10,8 8	-2071	- 3,9 4
Готова продукція	145594	54,2 9	177156	54,3 4	203399	58,7 5	57805	4,4 6
Товари	950	0,35	978	0,31	2221	0,64	1271	0,2 9
Запаси	268191	100	325991	100	346232	100	78041	0

Оскільки нестача запасів та наявність зайвих запасів є небажані, що потребує додаткових приміщень і фінансових ресурсів Проаналізуємо ефективність використання запасів ПАТ «Одескабель» (табл. 2).

Таблиця 2

Динаміка показників ефективності використання запасів ПАТ
«Одескабель» за 2016-2018 р.р.

Показники	2016р.	2017р.	2018р.	Відхилення до 2016р.
1. Чистий дохід від реалізації продукції, тис. грн..	1211713	1585660	1763188	551475
2. Собівартість реалізованої продукції, тис. грн.	961986	1311944	1505779	543793
3. Матеріальні затрати, тис. грн	972711	1299382	1416976	444265
4. Запаси	268191	325991	346232	78041
5. Матеріаломісткість продукції, грн.	0,80	0,82	0,80	0
6. Матеріаловіддача продукції, грн.	1,25	1,22	1,24	-0,01
7. Частка матеріальних затрат у собівартості продукції, %	101,11	99,04	94,10	-7,01
8. Коефіцієнт оборотності запасів	3,59	4,02	4,35	0,76
9. Термін обороту запасів, днів	100	90	83	-17

Аналізуючи показники ефективності використання запасів виділяємо збільшення чистого доходу від реалізації продукції на 551475 тис. грн., собівартості продукції на 543793 тис. грн., а матеріальних витрат на виробництво продукції на 444265 тис. грн. Матеріаловіддача зменшилась на 0,01 пункти, з 1,25 до 1,24 пункти. Частка матеріальних витрат у собівартості продукції зменшилась на 7,01%.

Коефіцієнт оборотності виробничих ресурсів збільшився на 0,76 пункти, що призвело до зменшення терміну обороту запасів на 17 днів. Така ситуація є позитивною для підприємства.

Література:

1. Бондаренко О. С. Сучасні моделі управління запасами промислових і торгівельних підприємств / О. С. Бондаренко // Економіка і держава – 2006. – № 8. – С. 50–53.
2. Офіційний сайт ПАТ «Одескабель» Електронний ресурс. Режим доступу: <http://www.odeskabel.com>
3. Перебийніс В.І. Логістичне управління запасами на підприємствах: монографія / В. І. Перебийніс, Я. А. Дроботя. – Полтава : ПУЕТ, 2012. – 279 с.
4. Рыжиков Ю.И. Теория очередей и управление запасами: учебное пособие для вузов. — СПб.: Питер, 2001. — 384 с.

К.держ.упр. Шевченко В.М.,
Університет імені Альфреда Нобеля, Україна
Козлова Д.М.,
Університет імені Альфреда Нобеля, Україна

ОСНОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ УКРАЇНСЬКОГО РИНКУ СОЛОДОЦІВ

Українці стали витратити на їжу майже вдвічі більше, ніж п'ять років тому – витрати на продовольство виросли на 75% за даними 2017 року. При цьому 12% всього бюджету віддають за солодоці. Останні декілька років ринок кондитерських виробів в Україні активно розвивається. Особливо з надписом «без ГМО», «корисно», «без цукру», «без добавок» [1].

Про це свідчить той факт, що українські виробники солодоців традиційно входять до світових топ-рейтингів кондитерів. У 2017 році за результатами світового рейтингу спеціалізованого видання Candy Industry, корпорація Roshen посіла 24-те місце з обсягом чистих продажів у \$800 млн., Konti – \$469 млн., а АВК виявилася на 67-му місці з рівнем чистих продажів у \$275 млн. У лідерах рейтингу – корпорації Mondelez International (2-ге місце) і Nestle (5-те місце), які володіють вітчизняними брендами «Світоч» і «Корона».

Зауважимо, що у сучасного світі існує понад 20 видів натуральних солодоців на фруктовій основі. Найбільш популярними серед споживачів є пастила, халва, мармелад, зефір та ін.

Україна на світовому ринку займає значущу роль по вирощуванню та постачанню фруктів і ягід. За даними держгеокадастру, фруктові сади займають більш 727,2 тис. га. Головним лідером фруктових культур є яблука, їх валовий збір в 2016 році склав 2 млн. тон. Також, вирощують: груші, абрикоси, сливи і персики. У 2018 році найбільш врожайною ягодою країни була полуниця. Урожай склав 70 тис. тон, а малини – 68,6 тис. тон (рис. 1).

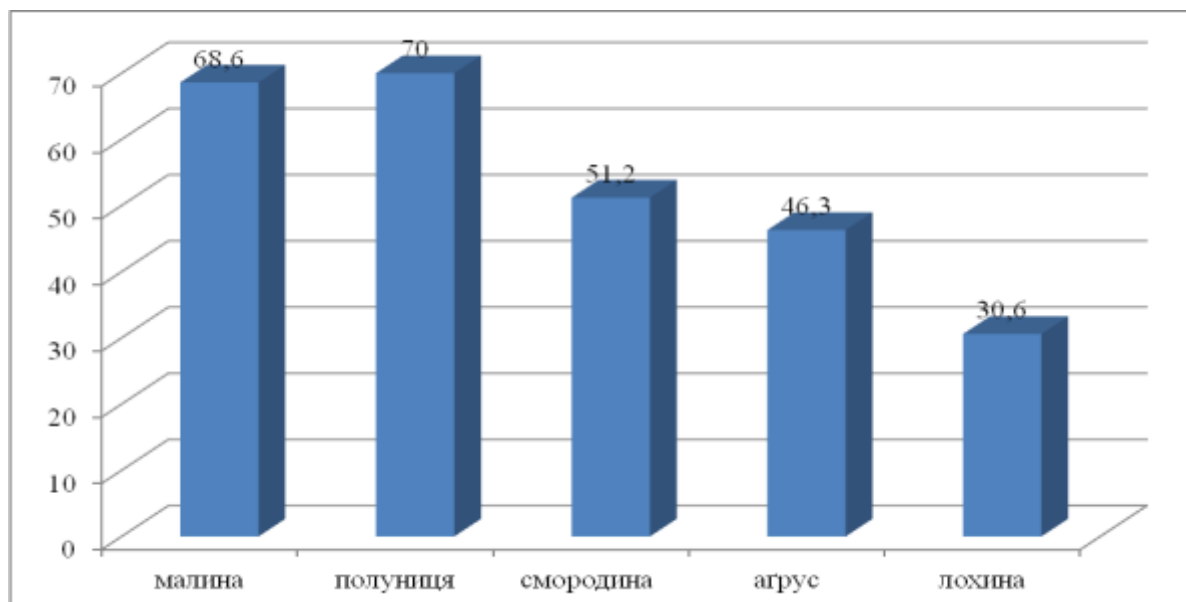

Рис. 1. Врожайність ягід в Україні у 2018 році, тис. т [1]

Завдяки великій кількості на українському ринку різних видів фруктів в країні почали виробляти натуральні солодоці на фруктовій основі.

Кондитерська фабрика «Солодкий світ» – головна торгова марка України по виробництву натуральних солодоців без цукру. Продукція фабрики: мармелад; лукум; батончики здорового харчування; шоколадні цукерки.

Батончики здорового харчування «Фруктовий хліб» не містять цукру і тому вони дуже популярні серед споживачів. Ці батончики підходять для людей, які ведуть здоровий спосіб життя. Склад солодоців – сухофрукти з додаванням фруктового соку.

Компанія «Bob Snail» виробляє дієтичні солодоці на основі фруктів. Головний інгредієнт «вкусняшки» - яблучне пюре з додаванням різних фруктових смаків. Бренду Bob Snail всього 1,5 року, але він вже став популярним серед покупців.

Торгова марка «Солодка мрія» – займається виробництвом: зефіру; мармеладу; цукерок; халви; печива; соків, тортів и т.д.

У складі зефіру і мармеладу натуральне фруктове пюре.

Продукція компанії «Корисна кондитерська» – зефір, мармелад, цукерки, пастила і джеми. У складі солодоців немає цукру, замість нього використовують стевію – природний цукрозамінник.

На українському ринку натуральних продуктів з'явилася нова компанія YARO. Вона займається виробництвом: смузі на основі фруктів, десертів,

рослинного молока, цукерок, гранола, пюре і детокс харчування. Компанія YARO – прихильник здорового, активного способу життя і тому бажаючим споживачам можуть розробити програму раціону здорового харчування на тиждень. Меню харчування складається з пюре і смузі.

Отже, як показує статистика України, українські виробники солодоців традиційно входять до світових топ-рейтингів кондитерів. Тому актуальним для виробників даного сегменту є посилення маркетингових заходів щодо просування українських солодоців на міжнародний ринок.

Література:

1. Огляд українського ринку натуральних солодоців на фруктовій основі [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://koloro.ua/ua/blog/issledovaniya/Obzor_ukrainskogo_rynka_natural'nyh_slado_stej_na_fruktovoj_osnove_v_2016_godu.html.

Sadenova Altynai Zhanatovna

Pavlodar State Pedagogical University, Kazakhstan

LEARNING THE BASICS OF ENTREPRENEURSHIP AT SCHOOL

Annotation: This article is devoted to the study of the basics of entrepreneurship in school. The article deals with such topics as modernization of the education system, updating the content of education, the formation of a new type of workers, new disciplines and courses. Special attention is paid to the economic basis and material base of the functioning of the current education. The most important point in the organization of studying the basics of entrepreneurship in school, the key to its success, is the compliance with the social order of society, national traditions, taking into account the real state and forecast of economic development of the country. Therefore, when solving problems related to the development of pedagogical conditions, the most effective approach to learning, which is based on: historical background and theoretical foundations of entrepreneurship; formation of such qualities of personality of schoolchildren as organization, efficiency, readiness for cooperation, communication skills, will, self-regulation and search activity.

Key words: entrepreneurship, school, education, state, market economy.

The development of all countries in a market economy, the technologization of all processes of human life is impossible without awareness of the objective laws of the economy, the ability to think and act competently. The prospects for the development of our country, as well as most of humanity, are associated with entrepreneurship, so the preparation of schoolchildren for life in a complex information technology world determines the urgent need of society, its social order to the education system. In this regard, the problem of teaching students the basics of transformation of the material world in the market becomes important. The demand for knowledge, especially practical, is growing, so in the state program development of the country economic and legal education in school is named among the main priorities.

Modernization of the education system, which is taking place today, consists primarily in updating the content of education by reviewing existing educational areas, as well as the introduction of new ones that meet the needs of modern society. In these conditions, it is especially important to match the content of education to the needs of

society in the formation of a new type of workers-enterprising, economically literate, professionally educated, able to quickly adapt to various market situations. Taking into account this need, new academic disciplines and courses are included in the content of the training system, classes are opened in schools focused on the training of specialists in demand in the market economy. [1]

Educational area "Technology" has significant opportunities for economic education and education of students, the study of the basics of entrepreneurship. Entrepreneurship as a special type of economic activity is based on independent initiative and responsibility, innovative activity of the individual. With the development of information and material technologies, which penetrate into all spheres of human activity, the formation of practical abilities of students and their preparation for independent working life become an integral part of the processes of technological education. Analysis of educational standards and programs suggests that in the educational field of "technology", along with others, there is an "entrepreneurial component" that forms an important content line that requires detailed pedagogical development. The educational area "Technology" provides great opportunities for studying the basics of entrepreneurship, therefore, individual issues of entrepreneurship can be considered starting from the 5th grade in the design and manufacture of products. Then gradually, from class to class knowledge is accumulated, systematized, generalized and this Foundation can be a system of studying the basics of entrepreneurship, contributing to the formation of business entrepreneurial qualities. [2]

Teaching entrepreneurship in the process of technological training of schoolchildren acquires special importance in modern conditions, since the very psychological readiness of students and often their practical inclusion in a specific economic activity sharply contrasts with the level of labor and economic training that the school is able to offer today. The study of the experience of French, English, Dutch, American, German and other schools in the field of economic and entrepreneurial education shows that the concept of socio-economic education has not developed, because it depends on social conditions, traditions and features of educational systems.

At the present stage of the country's development, the school faced fundamentally new challenges, since it is necessary to prepare students for life and work in the new economic conditions of transition to the market and the formation of

a market economy, and it is the educational area "Technology" that has significant opportunities for economic education and education of students.

At present, leading scientists in the field of economic and technological education have done a lot of work on selecting content, developing programs, guidelines, textbooks on the basics of entrepreneurship for students. However, entrepreneurial activity is often considered without regard to the real component of the production process of products or the provision of services, there is no list of economic concepts that students should master, there are no special sections (courses) that ensure the schoolchildren have a complete mastery of economic literacy. The forms and methods of preparation used do not allow students to be adequately included in independent practical activities, to develop personality traits characteristic of a successful entrepreneur. [3]

Effective teaching of entrepreneurship in the process of technological training of schoolchildren is possible with the creation of an appropriate set of pedagogical and industrial conditions. Pedagogical conditions: goal-setting and planning of joint and individual activities; ensuring the development of self-government in the school team; the use of individualized learning tools; stimulating the activity of students; creating a healthy moral and psychological atmosphere in the process of educational and work activities; inclusion of students in real industrial relations. Production conditions: high level of manufactured products; social significance of the object of labor, determining its material and aesthetic value; inclusion of students in the productive production of goods and services; ensuring personal responsibility for the task. [4]

Entrepreneurship education in the process of technological training of schoolchildren can be implemented at two levels: basic (invariant component of technological training of schoolchildren) for all students and special (increased — variable component of technological training of schoolchildren) for students inclined to entrepreneurial activity.

Improving the effectiveness of entrepreneurship education in the process of technological training of schoolchildren requires further scientific research. First of all, it is necessary to develop a comprehensive program of teacher training to ensure pedagogical activities for the implementation of two-level training in entrepreneurship in the process of technological training of primary school students and specialized training of high school students.

References:

1. Абчук В.А. Основы предпринимательства. М.: Экономика, 2001.
2. Автономов В.С. Введение в экономику: Учеб. для 10-11 кл. общеобр. учреждений. М.: Вита-Пресс, 1998
3. Основы предпринимательской деятельности: Экономическая теория /Под ред. В.М. Власовой. — М.: Финансы и статистика, 1999.
4. Focus: International Economics /Gerald J. Lynch, Michael W. Watts, and Donald R. Wentworth. NY, National Council on Economics Education, 1998.

К.э.н. Набатова О. О.

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, Україна

ПРОДУКТОВА МАТРИЦЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ МАРКЕТИНГОВОГО КОНСАЛТИНГУ

Продукт є серцевиною комплексу маркетингу, визначитися з продуктом – означає почати бізнес. Продукт має відповідати об'єктивним факторам ринку та суб'єктивним можливостям і побажанням клієнтів. Тому важливою складовою маркетингового консалтингу є консультації з питань розробки та корегування асортиментної політики фірми із визначенням портфеля товарів та послуг, оптимального для задоволення потреб клієнтів, та ключових моментів їх позиціонування на ринку.

Продуктовий консалтинг – консультаційний супровід управління продуктивним портфелем – розподілений на категорії й групи переліком усіх товарних найменувань, які пропонує фірма на ринку. До послуг продуктового консалтингу входить:

1) написання продуктової стратегії, що охоплює визначення функціоналу продукту (основних характеристик продукту, що утворюють споживну цінність), розроблення символіки бренду (ім'я, логотип, фірмовий стиль), зовнішнього вигляду продукту (стиль, дизайн, упаковка), визначення необхідного з точки зору цільового сегмента рівня якості продукту, варіативності асортиментного ряду, підтримки та рівня сервісу;

2) аналіз, проектування та оптимізація продуктового портфеля фірми;

3) проектування нового продукту;

4) окремі консультації з питань вибору пріоритетних асортиментних напрямів, їх маркетингової підтримки; формування планів виробництва та збуту за різними видами продукції, виходячи з ринкової кон'юнктури; впровадження системи регулярного асортиментного планування та оновлення асортиментного ряду компанії інноваційними продуктами тощо.

Формування продуктової матриці є одним з найважливіших інструментів консультування з питань формування та реалізації успішної асортиментної політики, що є одним з ключових факторів конкурентоспроможності

підприємства. Попит на цю консалтингову послугу формують як фірми, що планують вихід на ринок з новим продуктом, так і вже функціонуючий бізнес, що регулярно потребує оновлення продуктового асортименту через постійні зміни вимог ринку – переваг споживачів, тактик та стратегій конкурентів.

Консультаційний проект з розробки збалансованої продуктової матриці охоплює низку аналітичних робіт, що дозволяє оцінити ефективність продажів поточної продукції, ринкові перспективи даної товарної категорії та запропонувати варіанти продуктових рішень, що можуть забезпечити конкурентні переваги компанії, зростання її продажів та прибутків. Принципами асортиментної політики є: підтримання відповідності наявного асортименту попиту цільової аудиторії, яка з часом стає все більш вимогливою; врахування комплексності споживання товарів, що пропонуються, з метою підвищення якості обслуговування споживачів, а також економії їх часу на здійснення комплексних покупок; оптимізація основних характеристик товарного асортименту – широти, глибини, збалансованості, стійкості тощо.

Продуктова матриця є кістяком усієї лійки продажів. Вона допомагає продавати товари один за одним, поступово нарощуючи вартість відповідно зростання рівня довіри клієнта. За значенням для асортиментного портфеля фірми маркетологи виділяють такі групи товарів:

- товари-локомотиви – є ключовим джерелом зростання продажів. Їх мета – зацікавити споживача певним бізнесом. Як правило, локомотиви не приносять прибутку, проте саме вони є точкою входу у лійку продажів. В інфо-бізнесі їх називають лід-магнітами. Лід-магніт – це перший продукт, який потенційний клієнт може отримати від фірми безкоштовно (чек-лист, тест, корисне відео, міні-книга, консультація, вебінар, пробник, дегустація тощо). Його мета – викликати довіру та отримати контактні дані споживача. Саме від лід-магніту залежить, чи перетвориться споживач у майбутньому на покупця, тому він має бути якісним і корисним споживачеві, надавати йому можливість зрозуміти або відчувати майбутній результат, швидкий у споживанні, з привабливою та такою, що повністю відображує сутність основного продукту, назвою;

- стимулюючі товари (tripwire), що стимулюють здійснити пробну закупівлю на користь бренду. Tripwire допомагає встановити фінансові відносини зі споживачем, підготувати його до купівлі основного продукту. Як правило, цей продукт продається набагато дешевше своєї ринкової ціни, щоб

потенційному клієнту було важко від нього відмовитися. Tripwire має бути простим і доступним, викликати імпульсивне бажання купити, корисним, але неповним – дозволяти здійснити успішний перший крок у задоволенні потреби. На відміну від лід-магніту, tripwire зазвичай подається як обмежена або секретна пропозиція (наприклад, лише для нових клієнтів і лише 24 години);

- товари-лідери, що забезпечують лідерство компанії на певному сегменті, центральні товари або послуги, на яких позиціонується бізнес. Мета такого продукту – повноцінно задовольнити потребу клієнта за прийнятною ціною. Їх основну частину складають товари-«мурахи», що забезпечують достатній обсяг продажів (до 50 % портфеля) та приносять гарантований стабільний дохід;

- супутні товари, що доповнюють основну покупку. Вони підвищують середній чек та, як правило, мають високу норму прибутку, тому їх називають оптимізаторами прибутку. Ці товари працюють на підвищення задоволення клієнта від використання основного продукту. Інструментами оптимізації прибутку є up sell, upgrade, bundle, down sell, long tail, cross sell – різні способи підвищення середнього чека. Наприклад, bundle – набір взаємодоповнюючих продуктів (телефон - power-bank, сертифікат на розширену гарантію, кава – сироп тощо). Цікавим варіантом є створення комплектів з товарів та послуг;

- товари-«стежки повернення» – продукти з рекурентним платежем, тобто такі, що мотивують клієнта повертатися знову і знову. Ефективна «стежка повернення» має низький поріг входу, задовольняє хронічні, а не разові, потреби, і така, що швидко та просто споживається (гелі для душу, креми, програмне забезпечення, тематичні спільноти у соціальних мережах (онлайн-клуби) з оплатою за певний період користування тощо);

- статусні товари, дорожчі у порівнянні з іншими. Вони виконують низку завдань: їх наявність в асортиментному ряді фірми додає їй в очах споживачів певної солідності; на їх фоні всі інші товари здаються недорогими; задовольняють потреби клієнтів, які готові купувати найдорожчу пропозицію;

- товари-замінники. Їх наявність утримує клієнта від бажання піти до конкурентів. Втім, надмірна кількість замінників може ускладнити споживчий вибір;

- товари-партнери. Їх мета – отримання прибутку шляхом участі у партнерських програмах (домовленостях з іншими фірмами).

При проектуванні продуктового портфеля клієнтської організації консультанту слід врахувати її цільову аудиторію, розмір та динаміку попиту на ринку, конкурентів (асортимент, ціни, переваги), особливості міста, клімату, умов життя, розташування, площу та розмір компанії, провести аналіз самої організації – обсяг продажів та рентабельність наявних продуктів, відповідність цих показників загальній стратегії фірми, її потенціал. Отже, алгоритм розроблення продуктової матриці складається з наступних кроків: 1) визначення концепції та формату бізнесу; 2) сегментування ринку та вибір цільових сегментів; 3) визначення цінових сегментів; 4) поділ товари на підкатегорії за функціонально-споживчим принципом з виділенням основних груп товарів; 5) визначення ролей товарних позицій за роллю у продуктовому портфелі; 6) визначення оптимальної широти, насиченості та глибини асортименту; 7) аналіз розробленої продуктової матриці, наповнення асортименту з позиції відповідності стратегічним цілям і завданням фірми.

При корегуванні продуктової матриці консультанту необхідно провести глибокий аналіз асортименту та запропонувати напрями його оновлення та вдосконалення (виведення товарних позицій, що не відповідають вимогам фірми, та включення в асортимент нових перспективних позицій). Перегляд продуктової матриці слід проводити регулярно для того, щоб уникнути затоварювання, псування, морального старіння продукту, тримати руку на пульсі споживчого попиту.

Для проведення повноцінного аналізу асортименту клієнтської організації можна поєднати кілька відомих та універсальних методів, що можна адаптувати до її конкретної ситуації. Основними методиками аналізу продуктового портфеля є: матриця BCG (Boston Consulting Group), матриця McKinsey – General Electric, аналіз асортименту за методом Дібба – Сімкіна, ABC- та XYZ-аналіз. Результати, отримані за різними методиками, порівнюються між собою та на підставі отриманої інформації формуються пропозиції щодо змін асортименту.

Отже, від товарної матриці залежить позиціювання компанії на ринку, основна концепція її розвитку, формат підприємства. Оптимально підібраний асортиментний портфель організації прямо впливає на збутову діяльність, що

дозволяє управляти часткою маржинального доходу і, отже, часткою чистого прибутку у виторгу компанії. При незбалансованій структурі асортименту відбуваються зниження рівня прибутку, втрата конкурентних позицій і, як наслідок цього, спостерігається зниження економічної стійкості підприємства.

Збалансування продуктового портфеля допомагає сформувати з клієнтами довірчі відносини, поступово знайомлячи їх з основним продуктом. Грамотно збалансована продуктова матриця містить як продукти, що забезпечують стабільний та передбачуваний прибуток, так і тізерні та супутні продукти, що дозволяють сформувати ліжку продажів. Продуктова матриця не може бути статичною, оскільки споживчий попит досить швидко змінюється. Тому регулярний аналіз продажів з подальшим виділенням пріоритетних асортиментних напрямів має бути поточним робочим інструментом консультанта з маркетингу.

Accounting and auditing

К.е.н. Булкот Г.В., студентка Марченко О.М.

ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана», Україна

ОРГАНІЗАЦІЯ ВНУТРІШНЬОГОСПОДАРСЬКОГО КОНТРОЛЮ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ НА ПІДПРИЄМСТВАХ

Багато підприємств в Україні та світі страждає від неефективності використання різних видів ресурсів, спотворення звітності, нестачі інформації для прийняття управлінських рішень. Цих проблем можна уникнути шляхом створення всередині самих компаній ефективної системи внутрішнього контролю, який фактично буде основним джерелом інформаційного забезпечення управління підприємства та служитиме гарантією достовірності інформації щодо ефективності та раціональності використання ресурсів підприємств. Сьогодні в Україні спостерігається знецінення ролі внутрішньогосподарського контролю в діяльності підприємства, тим самим власники та керівники підприємства втрачають інформацію щодо рівня забезпеченості та ефективності використання основних засобів.

Однією з умов забезпечення підвищення продуктивності праці є раціональність та ефективність використання об'єктів основних засобів. Саме тому керівникам слід приділяти більше уваги побудові ефективної системи здійснення внутрішнього контролю над основними засобами. Головними завданнями внутрішньогосподарського контролю основних засобів є забезпечення власника підприємства достовірною інформацією щодо наявності, стану й руху основних засобів, забезпечення їх збереження та ефективного використання, дотримання законності та документальної обґрунтованості операцій, пов'язаних з рухом основних засобів. Для ефективного виконання завдань внутрішнього контролю основних засобів необхідно володіти достатньою і відповідною інформацією, а з цієї причини необхідно чітко позначити джерела отримання цієї необхідної інформації. Джерелами отримання такої інформації є: наказ про облікову політику підприємства; первинні документи з обліку основних засобів (накладні, інвентарні картки, акти

приймання-передачі, введення в експлуатацію, ліквідації, акти списання основних засобів, накази про ремонт основних засобів, розрахунки нарахування амортизації, тощо); облікові реєстри, що використовуються для відображення господарських операцій з обліку основних засобів; звітність підприємства баланс, звіт про фінансові результати, звіт про власний капітал, примітки до річної фінансової звітності; акти та довідки попередніх ревізій, аудиторські висновки та інша документація, що узагальнює результати контролю.

Виділяють такі методи контролю основних засобів: прийоми документального контролю; прийоми фактичного контролю; розрахунково-аналітичні методи контролю [1, с. 159].

Після ознайомлення контролера із специфікою діяльності підприємства, досконалого вивчення нормативно-правової бази щодо бухгалтерського обліку, контролю та регулювання діяльності підприємства, та розгляду наказу про облікову політику підприємства, контролер переходить до етапу документального контролю. Під час документального контролю проводиться перевірка документів з надходження основних засобів на підприємство, перевірка договорів, накладних, супровідних документів та актів прийому-передачі основних засобів, перевіряється правильність віднесення активів суб'єкта господарювання до основних засобів, розподіл їх за видами, встановлення критеріїв інвестиційної нерухомості. Підлягають перевірці документи, що підтверджують право власності на об'єкти основних засобів, документи з їх руху на підприємстві, документи зі списання основних засобів. Контроль документів є важливою складовою внутрішньогосподарського контролю, адже вони є основними джерелами інформації для перевірок.

Щодо стосується фактичного контролю, то основним методом проведення внутрішньогосподарського контролю основних засобів є інвентаризація. Інвентаризація основних засобів виявляє фактичну наявність основних засобів, установлює надлишок або нестачу основних засобів, перевіряє ефективність та правильність утримання та експлуатації основних засобів. Звертається увага на основні засоби, які не використовуються, або які не придатні до експлуатації і не підлягають відновленню, відповідно вони продаються або списуються. Також при інвентаризації виявляються помилки, що присутні як при заповненні первинних документів так і при здійсненні самого облікового відображення, а також винних осіб, тобто тих, хто допустив дані

помилки. Інформація отримана після інвентаризації дає змогу керівникам більш чітко розуміти стан основних засобів і відреагувати на відхилення або порушення. Також вносяться пропозиції щодо врегулювання розбіжностей і впорядкування, зберігання, використання та відпуску основних засобів, а також покращення умов обліку і контролюючих заходів на підприємстві.

Щодо розрахунково-аналітичних методів контролю, то під ним ми розуміємо перевірку правильності розрахунку окремих показників відповідно до встановленої методики. Основним прийомом розрахунково-аналітичного методу контролю є здійснення процедури перерахунку. Перерахунок - це процедура, яка полягає у перевірці арифметичної точності документів або записів. Застосовуючи цю процедуру контролю щодо основних засобів, перевіряється правильність визначення сум амортизаційних відрахувань, проводиться повторне проведення переоцінки основних засобів, нарахування амортизації, списання та перевіряється правильність визначення первісної вартості об'єктів основних засобів. Важливістю та метою розрахунково-аналітичних методів контролю є виявлення тенденцій, відхилень від заданих параметрів і з'ясування причин їхнього виникнення.

Тож внутрішній контроль це фактично зв'язок між об'єктом управління й органом управління, який інформує про дійсний стан об'єкта і фактичне виконання управлінських рішень. Інформація, виявлена під час внутрішнього контролю допомагає створювати дієвий спосіб управління основними засобами та оцінити їх рівень забезпеченості та ефективність використання. Саме тому керівникам та власникам підприємства потрібно звертати увагу на побудову ефективної системи здійснення внутрішнього контролю над основними засобами, адже раціональність та ефективність використання об'єктів основних засобів є однією з головних умов підвищення продуктивності підприємства.

Література:

1. Бондаренко Н.М., Бідняк К.І. Організація внутрішньогосподарського контролю використання основних засобів підприємствах. *Вісник ОНУ імені І.І Мечнікова*, 2015. Т.20. Випуск 1/1. С. 157-160.

2. Марценюк Р. А. Організація внутрішньогосподарського контролю на заготівельному підприємстві. *Міжнародний збірник наукових праць*. 2011. Випуск 3(21). С. 250-25/3.

3. Пиріжок С. Є. Організація внутрішнього контролю операцій з вибуття основних засобів. *Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу*. URL: Режим доступу: <http://pbo.ztu.edu.ua/article/viewFile/47307/>. (дата звернення 12.11.2019)

4. Радіонова Н. Й., Бунда О. М. Удосконалення методології аудиту основних засобів». *Журнал «Регіональна бізнес-економіка та управління»*. 2015. №3 (47). С. 100-111.

5. Гуцаленко Л.В., Бабич О.М. Роль інвентаризації у внутрішньогосподарському контролі підприємств. URL: http://rusnauka.com/31_PRNT_2010/Economics/73262.doc.htm

6. Сідорова А.В. Контроль і ревізія. URL: http://pfor.com/book_112_glava_8_1.5_Metodi_dokumentalnogo_kon.html. (дата звернення 13.11.2019)

К.е.н. Булкот Г.В., студентка Удод А.В.

ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана», Україна

СИСТЕМА ВНУТРІШНЬОГО КОНТРОЛЮ ФІНАНСОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ ОПЕРАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Сучасний ринок вимагає від суб'єктів господарювання ефективних та оперативних управлінських рішень, що неможливо уявити без ефективної системи контролю.

Контроль фінансового результату є ключовою і невід'ємною складовою успішної діяльності підприємства. Це пояснюється тим, що фінансові результати відображають прогресивність технології виробництва, результативність управлінських рішень та раціональність використання ресурсів підприємства, що в свою чергу впливає на якісні та кількісні характеристики виготовленої та реалізованої продукції чи наданих послуг.

Фінансовий результат діяльності підприємства формується з доходів і витрат, які є специфічними об'єктами контролю, адже вимагають уваги як на рівні держави, так і самого суб'єкта господарювання [1].

До основних завдань внутрішнього контролю фінансових результатів можна віднести: підтвердження законності та правильності відображення в звітності показників фінансових результатів діяльності згідно принципів бухгалтерського обліку; забезпечення достовірності, об'єктивності та повноти інформації; аналіз показників фінансового результату з метою прогнозування та поточного управління фінансово-господарською діяльністю підприємства; раціональність використання ресурсів; виявлення відхилень від встановлених планів; пошук шляхів збільшення прибутку підприємства [2].

Система внутрішнього контролю фінансових результатів від операційної діяльності повинна включати: перевірку визначення доходу від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) та відповідних витрат; контроль визначення суми прибутку до оподаткування; правильність нарахування величини суми податку з прибутку, що підлягає сплаті до бюджету; контроль за розподілом чистого прибутку, який знаходиться у розпорядженні підприємства.

Контроль показників доходу від реалізації готової продукції здійснюється одночасно з перевіркою її собівартості. Проводиться перевірка правильності розрахунку фактичної собівартості реалізованої продукції та правильності списання витрат на собівартість реалізованої готової продукції.

Внутрішній контроль фінансових результатів здійснюється на всіх етапах виробництва і не може існувати відокремлено від контролю всієї діяльності підприємства. Тому доцільно поділити його на три етапи, а саме: попередній контроль включає перевірку законності, правильності та об'єктивності формування доходів, витрат та фінансових результатів операційної діяльності підприємства; поточний контроль забезпечує можливість пошуку шляхів покращення структури і величини фінансових результатів, оскільки даний етап передбачає виявлення відхилень фактичних даних доходів, витрат та фінансових результатів від планових показників. Поточний контроль попереджає виникнення негативних наслідків і негайно повідомляє про загрози, які виникають від порушення вимог законодавства, нераціональному використанні ресурсного потенціалу підприємства, викривленні інформації; наступний контроль передбачає розподіл фінансових результатів шляхом розширення виробництва, збільшення статутного і резервного капіталів, розрахунків з учасниками та державою тощо. Метою наступного контролю є перевірка ефективності та правильності розподілу понесених витрат, отриманих доходів, а відповідно – й фінансових результатів.

Наведені вище види контролю є схожими, адже мають спільну мету – наблизити фактично отримані показники до планових.

Важливо відзначити, що внутрішній контроль фінансових результатів, крім процесу перевірки функціональної діяльності суб'єкта господарювання, повинен також включати надання пропозицій керівництву підприємства щодо ефективного використання всіх наявних ресурсів, а також розробку оптимальних, дієвих, результативних управлінських рішень. Оскільки організація системи внутрішнього контролю фінансових результатів – основна умова ефективного попередження та своєчасного виявлення й усунення помилок, неточностей, порушень та відхилень, що сприятиме покращенню результативності функціонування господарюючих суб'єктів [3].

Література:

1. Бурковська А.В., Туз О.К. Організація системи внутрішнього контролю фінансових результатів діяльності підприємства. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2015. Випуск 8. URL: <http://global-national.in.ua/issue-8-2015/16-vipusk-8-listopad-2015-r/1513-tuz-o-k-burkovska-a-v-organizatsiya-sistemi-vnutrishnogo-kontrolyu-finansovikh-rezultativ-diyalnosti-pidpriemstva>
2. Сирцева С. В., Мулява Д.Г. Організація внутрішнього контролю фінансових результатів на підприємстві. *Економічні науки. Серія «Облік і фінанси»*. 2015. Випуск 12 (45). Ч. 1. С.308–316.
3. Шматковська Т. О., Ярош В. В. До проблематики організації системи внутрішнього контролю фінансових результатів діяльності підприємства. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Економіка»*. Острог. 2014. Випуск 25. С. 200–205.

К.е.н. Булкот Г.В., студентка Волтаріус В.В.

ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана», Україна

ОСОБЛИВОСТІ КОНТРОЛЮ РОЗРАХУНКІВ З ПОКУПЦЯМИ ТА ЗАМОВНИКАМИ НА ПІДПРИЄМСТВАХ УКРАЇНИ

Проведення контролю є невід'ємною складовою діяльності підприємства, оскільки дає змогу дослідити економічну доцільність та правильність господарських операцій, дотримання законності їх здійснення. Завдяки результатам контролю керівництво має можливість вчасно та швидко визначити шляхи вирішення проблем та упередити їх виникнення в майбутньому. На даному етапі економічного розвитку важливим елементом у діяльності будь-якого підприємства є безпосередньо здійснення контролю дебіторської заборгованості при розрахунках з покупцями та замовниками за реалізовані товари, виконані роботи та надані послуги.

При проведенні внутрішнього контролю необхідно приділити особливу увагу аналізу виникнення та термінів погашення дебіторської заборгованості, дієвому контролю за сумнівною та безнадійною заборгованістю, створенню резерву сумнівних боргів. Адже саме це допоможе, у разі виникнення необхідності, вчасно у визначені законом строки звернутися до суду за захистом своїх прав та законних інтересів.

При укладанні договорів та відвантаженні готової продукції покупцям потрібно здійснювати обов'язкову внутрішню перевірку документів та відомостей про покупця, щоб уникнути шахрайських дій покупця [1, с.19].

Аналізуючи вищесказане, можна дійти висновку, що метою контролю розрахунків з покупцями та замовниками є встановлення законності, достовірності і доцільності здійснення розрахунків з покупцями та замовниками підприємства і правильності їх відображення в обліку.

Завданнями такого контролю є: перевірка правильності визначення дебіторської заборгованості на початок періоду; перевірка правильності оформлення первинної документації з покупцями та замовниками, щодо розрахунків за реалізовані товари, виконані роботи та надані послуги; перевірка

правильності оформлення довіреностей при розрахунках з покупцями та замовниками; перевірка заліку заборгованості; перевірка правильності виникнення та погашення дебіторської заборгованості; перевірка правильності нарахування та списання резерву сумнівних боргів; перевірка правильності використання кореспондентських рахунків; перевірка правильності визначення залишку дебіторської заборгованості на кінець періоду тощо [1, с.20].

Проаналізувавши дану тему можна сказати, що джерелами інформації при здійсненні контролю розрахунків з покупцями та замовниками за реалізовані товари, виконані роботи та надані послуги є: первинні документи підприємства, а саме: договори, товарно-транспортні накладні, рахунки-фактури, виписки банку, платіжні доручення, видаткові накладні, акти приймання-передачі виконаних робіт, податкові накладні, прибуткові касові ордери тощо; облікові реєстри: Журнал № 3 та Відомості аналітичного обліку розрахунків з покупцями 3.1, аналітичного обліку розрахунків з дебіторами 3.2, аналітичного обліку виданих і отриманих авансів 3.4 та аналітичного обліку розрахунків за виданими операціями 3.5; фінансова звітність підприємства: Баланс (Звіт про фінансовий стан), Звіт про рух грошових коштів (за непрямим методом) та Примітки до річної фінансової звітності [2, с.135].

Контроль розрахунків з покупцями та замовниками має здійснюватися в декілька етапів: визначення суб'єктів дебіторської заборгованості; контроль за виконанням договорів; аналіз структури заборгованості; розподіл заборгованості на дійсну, сумнівну та безнадійну; контроль за своєчасністю проведення інвентаризації розрахунків; перевірка правильності та достовірності кожної суми заборгованості; оцінка стану бухгалтерського обліку і звітності розрахунків з покупцями та замовниками.

Сьогодні існує багато методів контролю розрахунків з покупцями та замовниками. Підприємства вводять гнучку систему знижок для дебіторів, практикується спонтанне фінансування, тобто надання знижок у відповідь на скорочення термінів розрахунків. Все більшого поширення набувають методи «аутсорсингу», інакше кажучи — залучення третіх осіб. Підприємство передає іншій організації повноваження для роботи із заборгованістю. Такими організаціями є факторингові компанії і банки. Також сюди можна віднести кредитні бюро, що займаються збором та аналізом інформації про контрагентів, юридичні фірми, що допомагають у правовому оформленні договорів,

встановленні штрафних санкцій у разі невиплати та колекторські фірми, що займаються безпосередньо стягненням боргів з попередженням передачі справи до законодавчих органів. Підприємство обирає коло потенційних дебіторів, аналізує їх фінансові показники, визначає узагальнюючий показник для кожного підприємства. За результатами проводить ранжування і далі приймає рішення щодо подальшої співпраці з обраними контрагентами. Всі ці методи мають свої переваги та недоліки, звичайно не існує досконалого методу, який захистить підприємство від проблем з дебіторською заборгованістю [3, с.37].

На сьогоднішній день підприємства України мають дуже великі обсяги дебіторської заборгованості за продукцію, товари, роботи і послуги, що значно погіршує їх платоспроможність та фінансову стабільність. Контроль розрахунків з покупцями та замовниками є невід'ємною складовою системи внутрішнього контролю підприємства. Створення чіткої та дієвої системи контролю здатне забезпечити ефективне функціонування підприємства.

Дослідивши найбільш поширені методи та механізми контролю дебіторської заборгованості, можна дійти висновку: дебіторська заборгованість у розрахунках з покупцями та замовниками є невід'ємною частиною господарської діяльності підприємства; потрібно вдосконалювати методи контролю дебіторської заборгованості, адже самі методи контролю дебіторської заборгованості покупців та замовників спрямовані лише на розширення обсягів реалізації продукції; для того, щоб грамотно управляти заборгованістю, підприємство повинно володіти найбільш вичерпною інформацією про своїх дебіторів; підприємства мають аналізувати правильність, своєчасність, законність відображення в обліку розрахунків з покупцями та замовниками, вчасно виявляти порушення, проводити якісний контроль та підвищувати ефективність фінансово-господарської діяльності підприємства.

Література:

1. Меліхова Т. О. Методичні засади проведення внутрішнього контролю розрахунків з покупцями та замовниками для підвищення ефективності фінансово-господарської діяльності підприємства. *Журнал «Агросвіт»*. 2019. № 9. URL: http://www.agrosvit.info/pdf/9_2019/4.pdf.

2. Непочатова В.С. Внутрішній контроль розрахунків з покупцями та замовниками. *Журнал «Молодий вчений»*. 2016. № 3 (30) URL: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2016/3/33.pdf>.

3. Волковицька О. М. Механізм та інструменти контролю розрахунків з покупцями і замовниками в сучасних умовах господарювання. *Журнал «Економічна наука». Інвестиції: практика та досвід*. 2015. №1 URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/1_2015/10.pdf.

К.е.н. Булкот Г.В., студентка Яремчук І.В.

*ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима
Гетьмана», Україна*

ПРОГРАМНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДЛЯ ВЕДЕННЯ ОБЛІКУ ТА КОНТРОЛЮ НА ПІДПРИЄМСТВАХ УКРАЇНИ

Основним способом відображення господарських операцій в обліку та контролю є введення документів конфігурації, що відповідають первинним бухгалтерським документам. Крім того, допускається безпосереднє введення окремих проводок. Для групового введення проводок можна використовувати типові операції — простий інструмент автоматизації, який користувач може легко і швидко налаштувати. При виборі програмного продукту слід враховувати такі критерії вимог до нього, як: базовий функціонал програми; оперативність відображення змін законодавства; зручність інтерфейсу; наявність методичної літератури; технічна підтримка партнера; можливість первісного переносу даних і роботи в роздільному режимі (праця в умовах віддаленого доступу); відкритість системи; гнучкість системи; можливість експорту-імпорту даних з іншими програмними комплексами; комплексність системи; захищеність системи (від внутрішніх користувачів та зовнішніх факторів); масштабність; вартість та порядок ліцензування. Український ринок програмного забезпечення для ведення бухгалтерського обліку наповнений значною кількістю продуктів, зокрема «1С: Бухгалтерія для України»; «MASTER:Бухгалтерія» «Парус-Бухгалтерія»; «1С-ПРО» та інші. Не зважаючи на однакове призначення, наведені програми мають безліч особливостей, що тільки ускладнює процедуру їх вибору підприємствами. Крім того, протягом останнього десятиріччя набуває популярності така форма організації обліку, як аутсорсинг, активне поширення якої вимагає створення умов для підвищення якості надання таких послуг. Не останню роль в даному процесі відіграє контроль за впровадженням інтернет-комунікацій. Умови співпраці між аутсорсером та підприємством-замовником висувають свої критерії до програмного забезпечення. Враховуючи також складну політичну ситуацію в країні, проблема вибору програмного продукту,

що повністю задовольнить потреби в накопиченні, обробці та поданні бухгалтерської інформації, залишається актуальною до сих пір.

Ринок бухгалтерського програмного забезпечення представлений широким асортиментом та дозволяє здійснити вибір як між програмами, що потрібно інсталиувати на комп'ютер, так і між онлайн-програмами. Найпопулярнішою програмою для ведення бухгалтерського обліку є «1С:Бухгалтерія для України» (далі – «1С:Бухгалтерія»).

За допомогою 1С:Бухгалтерії можна вести бухгалтерський і податковий облік господарської діяльності кількох організацій. Облік для кожної організації можна вести в окремій інформаційній базі. Водночас програма надає можливість ведення бухгалтерського та податкового обліку кількох організацій у загальній інформаційній базі (причому в ролі окремих організацій можуть виступати індивідуальні підприємці). Це зручно, якщо їх господарська діяльність тісно пов'язана між собою: можна використовувати загальні списки товарів, контрагентів (ділових партнерів), співробітників, складів (місць зберігання), тощо, а обов'язкову звітність формувати роздільно.

Наступним програмним продуктом є «MASTER:Бухгалтерія». MASTER:Бухгалтерія — це лінійка продуктів для різних сфер діяльності, і для кожної існує окреме рішення — наприклад, для бюджетних організацій, аграрного сектора тощо. Крім того, за наявності особливих потреб ми готові доопрацьовувати й розвивати програму під конкретні вимоги клієнта. Однак щодо простого налаштування це робиться вибором окремих параметрів і функцій за допомогою проставлення позначок, при цьому налаштування може проводитися користувачем без втручання програмістів. За допомогою лише кількох натискань кнопки мишки кожна людина, що не має навичок програмування, зможе виконати більшу частину усіх потрібних для неї налаштувань програми і розпочати ведення обліку на підприємстві.

Одна з головних переваг MASTER:Бухгалтерії — поєднання усіх напрямів обліку в одній програмі. Це означає, що для усіх даних в усіх модулях існує єдина інформаційна база, що водночас гарантує цілісність інформації. Усі модулі програми є інтегрованими в єдину систему за налаштуванням, і потреба в передачі будь-яких даних відсутня. Таким чином, систему захищено від помилок, втрати важливої інформації та впливу людського фактора.

Парус-Бухгалтерія – простий, але повнофункціональний програмний продукт, який дозволяє автоматизувати бухгалтерський і податковий облік в організаціях малого та середнього бізнесу. Також існує додаткова можливість інтеграції програмного продукту «Парус-Бухгалтерія» з інформаційно-аналітичною системою з законодавства України «Парус-Консультант». Система має модульну побудову й містить у собі наступні модулі: ПАРУС-адміністратор; ПАРУС-бухгалтерія; ПАРУС-реалізація й склад; ПАРУС-консолідація; ПАРУС-заробітна плата; ПАРУС-персонал; ПАРУС-ресторан; ПАРУС-менеджмент і Маркетинг; ПАРУС-готель; ПАРУС-лікувальна установа.

«ІС-ПРО» Функціональні можливості : формування первинних документів на відвантаження товарів і готової продукції покупцям; облік повернення товару і готової продукції покупцями; ведення розрахунків із покупцями по рахункам-накладних на продаж; резервування товару; облік розрахунків із консигнаторами; ведення бухгалтерського обліку по реалізації; формування звітності по реалізації і розрахунками із покупцями.

Таким чином, запровадження автоматизованого обліку забезпечує впровадження внутрішньогосподарського контролю як системи заходів, визначених управлінським персоналом підприємства та здійснюваних на підприємстві з метою ефективного виконання усіма працівниками своїх обов'язків по забезпеченню вірного проведення господарських операцій з дотриманням їх законності та економічної доцільності за сучасних умов господарювання, є надзвичайно важливим. Він забезпечить керівникам, менеджерам та управлінському апарату правильність і своєчасність прийняття управлінських рішень, для досягнення поставлених завдань щодо підвищення конкурентоспроможності продукції та ефективності діяльності сільськогосподарського підприємства в цілому. При формуванні об'єктного поля внутрішньогосподарського контролю виділяють господарські процеси (постачання, виробництво, реалізація) та ресурси (засоби виробництва, трудові та фінансові), результати та звітність щодо цих об'єктів. Автоматизація обліку усіх процесів дозволяє у повнім мірі контролювати функціональність підприємства. Кожен із представлених програмних продуктів є невід'ємним елементом у процесі контролю.

Література:

1. Ткаль Я. С. Особливості використання інформаційних систем і технологій в обліку. *Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу*. 2014. №2(26). URL: <http://old.bumib.edu.ua/visnyk/2262014/osoblivosti-vikoristannya-informaciynih-sistem-i-tehnologiy-v-obliku>
2. Кузьмінський Ю. Оцінка ефективності впровадження інформаційних технологій у бухгалтерський облік. *Бухгалтерський облік і аудит: Всеукраїнський щомісячний науково-практичний журнал*. 2011. № 7. С. 27–31. URL: http://www.irbis-nbu.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbu/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=boau_2011_7_6
3. Белінська С.М. Белінська Т.А. Особливості автоматизації облікового процесу. *Агросвіт*. 2018. №14. URL: <http://www.agrosvit.info/?op=1&z=2687&i=5>

К.е.н. Булкот Г.В., студентка Приймаченко К.В.

ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана», Україна

КОНТРОЛЬ ГОТОВОЇ ПРОДУКЦІЇ НА ПІДПРИЄМСТВІ БУДІВЕЛЬНОЇ ГАЛУЗІ

Внутрішній контроль операцій з готовою продукцією в організації є одним з найбільш важливих об'єктів перевірки. Від повноти оприбуткування готової продукції, правильності обліку її продажів та іншого вибуття залежить результати фінансово-господарської діяльності підприємства. Методика контролю операцій з готовою продукцією на підприємстві здійснюється на загальних принципах і включає в себе 3 етапи: організацію і планування перевірки; збір доказів; узагальнення і оформлення результатів перевірки.

Підприємство вправі на підставі розпорядження директора створити для системи контролю за встановленим порядком ведення бухгалтерського обліку й надійністю функціонування системи внутрішнього контролю сектор внутрішнього контролю. Цей сектор виконує важливу функцію керування, що охоплює облік, фінансовий аналіз і контроль, порівняння й оцінку фактично досягнутого результату з поставленими цілями й завданнями підприємства.

Основними завданнями контролю за рухом готової продукції є: перевірка достовірності звітних показників, що характеризують обсяг продукції в натуральному та вартісному виразі; контроль за виконанням плану з обсягу випуску, асортименту та якості готової продукції; контроль за своєчасністю документального оформлення руху продукції, надходженням на склад з виробництва; контроль за збереженням продукції на всіх етапах руху; контроль за організацією обліку виконання договорів поставки продукції покупцям за термінами відвантаження, асортименту, якості; контроль за своєчасністю проведення інвентаризації готової продукції і правильністю відображення в обліку її результатів.

Внутрішній контроль організації бухгалтерського обліку випуску й реалізації готової продукції рекомендується проводити по наступних напрямках: дослідження облікової політики в частині використання рахунку 26 «Готова

продукція»; здійснення арифметичної перевірки розрахунків відхилень фактичної виробничої собівартості, випущеної з виробництва продукції, від нормативної (планової) собівартості; контроль правильності організації обліку готової продукції та її списань; перевірка правомірності розподілу витрат на продаж рахунку 93 «Витрати на збут» по видах продукції; аналіз операцій із продажу, що включає перевірку вірогідності відбиття сум фактичної собівартості відвантаженої продукції на підставі даних аналітичного обліку й первинних документів складського обліку, правильності (своєчасності) відбиття суми виторгу за відвантажену продукцію на рахунку 90 «Собівартість реалізації» на підставі первинних документів.

Результати перевірки оформляються у формі робочих документів контролю аналітичного й синтетичного обліку готової продукції та її реалізації на підприємстві й представляються в робочий документ «Результати перевірки обліку готової продукції та її реалізації», який створюється за рекомендаціями міжнародних стандартів аудиту. У процесі контролю необхідно також на підставі первинних облікових документів установити відповідність сум аналітичного й синтетичного обліку по рахунках, що відбивають рух готової продукції. Із цією метою суми, відбиті в первинному документі, зіставляються з даними реєстрів аналітичного й синтетичного обліку по рахунку, який аналізується, за певний період.

Сучасні умови господарювання характеризуються високим ступенем ризику здійснення діяльності будівельних підприємств. З метою своєчасного інформування керівництва для прийняття рішень щодо усунення та зменшення ризиків до прийнятної величини, що виникають під час здійснення діяльності підприємств будівельної галузі та управління ними, а також з метою оцінки обґрунтованості та ефективності прийнятих управлінських рішень, виявлення відхилень і несприятливих ситуацій, має бути побудована на будівельному підприємстві система постійного спостереження і перевірки роботи підприємства – тобто дієвий внутрішній контроль. Таким чином, внутрішній контроль, виступає формою зворотного зв'язку, за допомогою якого керівництво отримує необхідну інформацію про дійсний стан справ на підприємстві.

Метою внутрішнього контролю підприємств будівельної галузі є встановлення достовірних даних первинних документів щодо визначення доходів, витрат і фінансових результатів; повноти і своєчасності відображення

первинних даних у зведених документах та облікових регістрах; правильності ведення обліку доходів, витрат і фінансових результатів та його відповідності прийнятій обліковій політиці, достовірності відображення доходів, витрат і фінансових результатів у звітності підприємства, відповідності методики обліку доходів, витрат і фінансових результатів чинним нормативним документам України.

Основним завданням внутрішнього контролю підприємств будівельної галузі є перевірка достовірності даних обліку і звітності, де відображена інформація про доходи, витрати і фінансові результати; виявлення факторів, які впливають на їх формування, що залежать або не залежать від організації роботи підприємства.

На формування якісної та ефективної системи внутрішнього контролю впливає ряд факторів, серед яких є: якість управління, тобто здатність керівництва ефективно планувати та контролювати діяльність підприємства; кваліфікація персоналу, який виконує функції контролю і його здатність чітко додержуватися посадових обов'язків, що зазначені у посадових інструкціях; рівень довіри вищого управлінського персоналу до діючої системи внутрішньогосподарського контролю.

Внутрішній контроль якості БМР здійснюється безпосередньо керівництвом та виробничо-технічним персоналом будівництва: головний інженер, виконроб, майстер, бригадир, будівельна лабораторія. Внутрішній контроль якості включає: вхідний, операційний та приймальний контроль. Вхідний контроль: включає перевірку якості проектно-кошторисної документації, яка надходить від замовника та будівельних матеріалів, перевірку конструкцій, виробів та обладнання на відповідність їх вимогам проекту, паспортам. Операційний контроль: здійснюється після закінчення виробничих операцій або окремих процесів до початку наступних робіт, контроль виконується по схемах операційного контролю, розроблених в складі ПВР. Приймальний контроль: виконується при прийомці потайних БМР та закінчених конструктивних елементів та частин обсягів (роботи нульового циклу, фундаменти під обладнання та ін.).

Оскільки зберігання та реалізація готової продукції є одними з ключових операційних блоків господарської діяльності підприємств, від ефективності

функціонування служби внутрішнього контролю в цій сфері певною мірою залежить життєздатність цих підприємств.

Література:

1. Маркова Т. Д., Головаченко Л.М., Стрепенюк М.М., Римар Г.А. Особливості внутрішньогосподарського контролю розрахунків з покупцями та реалізації готової продукції. *Економіка харчової промисловості*. 2018. Т. 10. Вип. 3. С. 83-93.

2. Бойко Р., Чік М. Внутрішній контроль операційної діяльності на підприємствах будівельної галузі. *Науково-практичний журнал. Бухгалтерський облік і аудит*. 2015. № 10. С. 35-42.

3. Селіщев С.В. Внутрішній аудит готової продукції на промислових підприємствах: організаційний аспект. *Науковий вісник Національної академії статистики, обліку та аудиту*. 2016. № 1-2. С. 38-42.

К.е.н. Булкот Г.В., студентка Шевченко В.К.

ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана», Україна

ОСОБЛИВОСТІ ВНУТРІШНЬОГО КОНТРОЛЮ ОПЛАТИ ПРАЦІ НА ПІДПРИЄМСТВІ

На сьогоднішній день оплата праці є одним з найважливіших соціально-економічних аспектів на підприємстві. Оскільки заробітна плата є тією величиною, яка може впливати на підвищення ефективності та результативності працюючих, їхнє стимулювання та мотивацію щодо покращення своєї роботи, збільшення обсягів виробництва, поліпшення якості продукції, асортименту і зрештою впливає на якість, злягодженість та організацію роботи усього підприємства. Згідно Закону України «Про оплату праці» заробітна плата - це винагорода, обчислена, як правило, у грошовому виразі, яку власник або уповноважений ним орган виплачує працівникові за виконану ним роботу [1]. І як результат виплати заробітної плати персоналу для роботодавців складають досить високу частку від усіх витрат на підприємстві. Тому, кожен власник має виключний інтерес до того, щоб нарахування заробітної плати здійснювалось чітко згідно чинного законодавства і нормативних актів, без порушень, помилок та зайвих витрат. Так як розрахунки із заробітної платні є досить складною ділянкою облікового процесу, виникає необхідність у внутрішньому контролі оплати праці аби перевірити правильність здійснення відрахувань зборів та податків із заробітної плати працівників, коректне відображення операцій в бухгалтерському обліку, а також достовірність їх висвітлення в фінансовій звітності.

Метою даної публікації є окреслення певних особливостей внутрішньогосподарського контролю оплати праці, методика перевірки та наведення типових порушень, які виникають під час перевірки.

Організація внутрішньогосподарського контролю обліку праці та її оплати є дуже відповідальною ділянкою, оскільки правильність його оцінок і прийняті на їх основі рішення впливають на результативність праці робітників,

витрати підприємства та, відповідно, на формування і визначення обсягів доходу, отримання якого є основною ціллю для будь-якого підприємства.

До основних завдань контролю відносять (у часовому розрізі) : 1) попередній контроль (відповідність нормам чинного законодавства та внутрішнім документам операцій з виплат працівникам; перевірка наявності трудових книжок працівників; врахування пільг згідно переліку поданих документів, що надають на це право працівнику); 2) поточний контроль (перевірка джерел здійснення виплат працівникам; правильність та повнота облікового відображення операцій з виплат працівникам в первинних документах, регістрах синтетичного та аналітичного обліку за рахунком 66 «Розрахунки за виплатами працівникам» (Журнал-ордер № 5 та № 5А), Головній книзі, бухгалтерській звітності; своєчасне погашення кредиторської заборгованості за виплатами працівникам); 3) наступний контроль (правильність відображення операцій з виплат працівникам в системі бухгалтерського обліку та звітності (фінансовий, статистичний, податковий, управлінській); відповідність нарахованого і фактично виплаченого рівня заробітної плати та інших виплат чинному законодавству та іншим нормативним документам; правильність розрахунків з фондами соціального страхування та бюджетами різних рівнів; додержання термінів виплат працівникам, задекларованим в розпорядчих документах підприємства).

Виходячи з необхідності ефективного виконання вищеперерахованих завдань контролю операцій з виплат працівникам вони можуть бути досягнуті за допомогою цілого переліку методичних прийомів. Контроль може здійснюватися на основі таких методичних прийомів: розрахунково-аналітичні прийоми (це можуть бути: економічний аналіз, статистичні розрахунки, економіко-математичні методи тощо); документальні прийоми (формальна, нормативно-правова та арифметична перевірка документа, техніко-економічні розрахунки, зустрічна перевірка); документування результатів проміжного контролю; групування недоліків; аналітичне групування; систематизоване групування результатів контролю; прийняття рішень та контроль за виконанням цих рішень).

У кінці перевірки контролер узагальнює результати та формує на основі отриманих даних звіт. В якому зазначає свої висновки, складені у ході здійснення

контролю розрахунків з оплати праці, надає пропозиції щодо поліпшення ситуації та усунення виявлених порушень, недоліків та помилок.

Слід зазначити, що до типових порушень та помилок відносять такі: порушення термінів виплати заробітної плати працівникам підприємства; помилки у проведенні обчислення утримань та нарахувань податків і зборів; помилки в розрахунках відпускних, лікарняних листах із тимчасової непрацездатності, інших виплат працівникам; неправильне визначення тарифних ставок, посадових окладів та розцінок; відсутність обов'язкових документів з обліку оплати праці та порушення вимог до їх оформлення; неправильне відображення нарахованих сум заробітної плати на рахунках бухгалтерського обліку та звітності тощо.

Отже, підсумовуючи усе вищевикладене можна стверджувати, що внутрішній контроль оплати праці має бути жорстким та систематичним. Нарахуванню заробітної плати необхідно приділяти особливу увагу аби на підприємстві не виникали порушення і воно чітко дотримувалось чинного законодавства про працю, правильно здійснювало нарахування з оплати праці та утримання з неї. Під час перевірки необхідно звертатись до первинних документів, що регламентують відносини з робітниками, а також нарахування та виплату заробітної плати. Тільки ефективна система контролю з використанням усього необхідного комплексу методів може забезпечити управлінський персонал достатнім обсягом інформації для прийняття оперативних управлінських рішень, спрямованих на виправлення негативних наслідків порушень, їх попередження та уникнення у майбутньому. Такий ретельний контроль оплати праці сприятиме оптимальній мінімізації витрат, виявлення понаднормативних і непродуктивних витрат з оплати праці, що дозволить зрештою збільшити дохід підприємства.

Література:

1. Про оплату праці : Закон України від 24.03.95 р. № 108/95-ВР. Дата оновлення: 01.01.2017. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/108/95-вр> (дата звернення: 13.11.2019).
2. Ходаківська Л. О. Внутрішньогосподарський контроль розрахунків з оплати праці. *Економіка та суспільство*. 2018. № 17. URL: <http://economyandsociety.in.ua>.

3. Щирська О. В. Необхідність внутрішньогосподарського контролю оплати праці в процесі стабілізації економіки України. *Науковий вісник Національної академії статистики, обліку та аудиту*. 2016. №3. С. 65-70.

4. Гамова О. В. Внутрішній контроль заробітної плати на підприємстві. *Інвестиції: практика та досвід*. 2017. № 2. С. 31-38. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ipd_2017_2_8.

К.е.н. Булкот Г.В., студентка Гнатюк К.М.

ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана», Україна

ОСОБЛИВОСТІ НОСІЇВ ІНФОРМАЦІЇ В АУДИТІ УСТАНОВЧИХ ДОКУМЕНТІВ І ВЛАСНОГО КАПІТАЛУ НА ТОВ «КРАСИЛІВСЬКИЙ ЛИВАРНИЙ ЗАВОД»

Підставою для бухгалтерського обліку господарських операцій з складовими власного капіталу являються первинні документи, що фіксують факт здійснення господарських операцій, вони і виступають предметом перевірки при аудиті. Тому важлива роль в організації бухгалтерського обліку та аудиту власного капіталу відведена документації та документообігу. Порядок документального оформлення регламентуються Положенням про документальне забезпечення записів у бухгалтерському обліку, затвердженого наказом Міністерства фінансів України № 88 від 24.05.1995 р. та Законом України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» [1]. Первинні документи мають бути складені в момент проведення господарської операції або, якщо це неможливо, безпосередньо після її завершення. Для того щоб контролювати та впорядковувати інформації на основі первинних документів можуть складатися зведені документи.

Організовуючи облік власного капіталу на підприємстві ТОВ «Красилівський ливарний завод», не можна залишити осторонь питання щодо облікових реєстрів і форм бухгалтерського обліку. Облікові реєстри – це носії спеціального формату (паперові, машинні) у вигляді відомостей, ордерів, книг, журналів тощо, призначення їх для систематичного, хронологічного чи комбінованого нагромадження, узагальнення та групування інформації з первинних документів, що прийняті до обліку. Інформація до облікових реєстрів переноситься після перевірки первинних документів за формою і змістом [2].

На вітчизняному ринку програмних продуктів з бухгалтерського обліку розробники пропонують велику їх кількість. В Україні найбільшою мірою застосовуються такі програмні продукти: «1С-Бухгалтерія», «FinExpert»,

«Парус», «БЭСТ-3», «RS-Balance», «Універсал», «Фінанси без проблем» та ін. Одна з важливих їх характеристик — це діалогово-автоматизована форма передачі та узагальнення облікової інформації з урахуванням вимог користувачів облікової інформації [3,с.251]. Зауважимо, що в окремих системах обліку, в котрих використовують комп'ютерну обробку значної частини операцій, можуть бути труднощі з отриманням чітких результатів без допомоги спеціальних комп'ютерних програм. Отже, аудиторська діяльність має свою специфіку. Відповідно, на відміну від програмних продуктів бухгалтерського обліку, вимоги до аудиторського програмного забезпечення можуть бути такими: Наявність розвинутих засобів контролю операцій. Контроль повинен здійснюватися не лише під час оформлення документу або кореспонденції рахунків, як прийнято в бухгалтерських програмах, але й тоді, коли в даному контролі виникає необхідність; Підвищена гнучкість. Оскільки аудиторам доводиться працювати з різними замовниками, які теж мають різні облікові політики, різні форми звітності та навіть плани рахунків, то програма повинна швидше перенастроюватися на специфіку страхової компанії, бюджетної організації, чи виробничої компанії. В системах комп'ютеризації, які призначені для зовнішнього аудиту, мають враховуватися загальні стандарти і окремі облікові правила для підприємств, що перевіряють; Ергономічність. Під даним поняттям розуміють наявність засобів для зручності введення та реєстрації великих обсягів інформації, оперативного та простого формування звітів. Іншими словами, програма повинна бути розрахована не на програміста чи оператора, а відповідно на аудитора, знання якого в сфері комп'ютерної техніки можуть бути обмежені; Зв'язок на рівні баз даних з бухгалтерськими програмами. Необхідні додаткові засоби для введення та виведення даних, представлених в різних форматах. Окрім основних вимог, аудиторському програмному забезпеченню, як і будь-якій іншій прикладній програмі, мають бути властиві такі ознаки, як простота в освоєнні, швидкодія, професійна та оперативна підтримка від розробників.

Основними перевагами використання комп'ютерних систем в аудиті є такі: можливість розширити сферу аудиторської перевірки; збільшення швидкості, точності і повноти контролю даних; збільшення кількості аудиторських тестів, що, у свою чергу знижує ризик вибіркової перевірки даних; здійснення тих процедур контролю, які вручну виконати неможливо; виконання

машиною технічних («не інтелектуальних») операцій, вивільнення додаткового часу аудитора для проведення аналітичних процедур, оцінок.

Разом з тим, слід ураховувати і певні негативні сторони здійснення аудиту в комп'ютерному середовищі: можливість відсутності «слідів» операцій, тобто відсутність первинних документів, зберігання певних видів проміжної інформації протягом короткого часу; наявні помилки у програмному забезпеченні призводять до їх повторення і неправильної обробки всіх однотипних операцій; відсутність розмежування несумісних функцій, які при ручному способі обробки облікової інформації виконуються різними посадовими особами; можливість автоматичного виникнення помилок, збої комп'ютерної техніки; зменшення імовірності виявлення помилок комп'ютерною системою підприємства через меншу участь людей в обробці інформації; несумісність технічних засобів клієнта й аудитора; внесення значної кількості необумовлених змін у програмне забезпечення; відсутність можливості (в деяких випадках) візуального перегляду інформації.

Таким чином, носіями інформації при аудиторській перевірці ТОВ «Красилівський ливарний завод» являються конкретні документальні записи, які містяться у первинних документах, звітах, облікових регістрах, довідках, наказах, розрахункових таблицях, анкетах та інших документах, що створені всередині підприємства або за його межами і які стосуються самої аудиторської перевірки. Серед таких документів виділяють: статут; патенти; установчий договір; протоколи зборів засновників; свідоцтво про державну реєстрацію; документи, які підтверджують права власності на майно; свідоцтва реєстрації в органах статистики, Державної Фіскальної Служби, Пенсійному фонді; договори на банківське обслуговування; проспект емісії; протоколи річних зборів засновників, акціонерів; ліцензії та дозволи на деякі види діяльності; листування з засновниками і акціонерами; внутрішні положення.

Отже, організація, а також, і методика аудиту визначається, відповідним інформаційним забезпеченням аудитора щодо суб'єкта господарської діяльності. Зростання обсягів такої інформації потребуватиме від аудитора певної її систематизації та класифікації, тому що, не виконуючи цих дій, важко буде зібрати аудиторські докази, правильно оцінити господарські явища, та факти. Тому, при проведенні аудиторської перевірки аудиторі потрібно за короткий термін обробити великі масиви інформації, і дуже важливо, щоб вся

документація була складена згідно нормативів, систематизована та класифікована згідно стандартів, всі облікові реєстри мають бути вірно складені та внесені.

Література:

1. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні : Закон України від 07.02.2013 № 7. Дата оновлення: 16.11.2018. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14>. (дата звернення: 18.11.2019).

2. 2. Положення про документальне забезпечення записів у бухгалтерському обліку 24.05.1995 № 88. Дата оновлення: 03.08.2018. URL: <https://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0168-95>. (дата звернення: 18.11.2019).

3. Терещенко Л.О, Іванова Л.І. Інформаційні системи і технології в обліку: лабораторний практикум: «1С: Бухгалтерія 8.2», «М.Е.Дос»). Київ: КНЕУ. 2014. 251 с.

Mathematical methods in economics

Д.е.н., професор, Блудова Т.В., старший викл. Островська М.С.
ДВНЗ «Київський національний економічний університет ім. Вадима
Гетьмана»

ОСОБЛИВОСТІ МОДЕЛІ РИНКОВОЇ ЕКОНОМІКИ КЕЙНСА

Класичну модель ринкової економіки можна розглядати як систему взаємопов'язаних моделей, кожна з яких відбиває поведінку одного з трьох ринків: робочої сили, грошей, товарів. Модель найбільше підходить для опису економіки з досконалою конкуренцією. В умовах функціонування монополій вона не працює. Ринок робочої сили описується за допомогою трьох залежностей: функції попиту, функції пропозиції та умови рівноваги. У класичній моделі функція попиту на робочу силу виводиться з таких двох гіпотез: підприємства (фірми) повністю є конкурентними за наявності пропозиції товарів і найму робочої сили; за решти рівних умов граничний продукт праці знижується зі зростанням обсягів робочої сили.

З цих гіпотез випливає, що в стані рівноваги граничний продукт праці у вартісному вираженні дорівнює середній ставці заробітної плати, а також, що зі зниженням ставки заробітної плати граничний продукт також зменшується, доки знову не буде досягнута рівновага. Позначимо через Π прибуток (у цьому випадку економіка розглядається як одна велика фірма), тоді, за припущенням, що решта чинників виробництва, окрім праці, є фіксованими величинами, отримаємо: $\Pi = pF(K, L) - wL$. Насправді, друга гіпотеза - це умова максимуму прибутку. Перепишемо співвідношення: $\frac{\partial F}{\partial L} = \frac{w}{p}$ і продиференціюємо його за реальною заробітною платою: $\frac{\partial^2 F}{\partial^2 L} < 0$, то $\left(\frac{\partial L}{\partial(\frac{w}{p})}\right) < 0$. Тобто, зі зростанням реальної заробітної плати попит на робочу силу спадає. Пропозиція робочої сили також є функцією від реальної заробітної плати. Припускається, що *чим більшою буде реальна заробітна плата, тим більшою буде и пропозиція робочої сили*.

Теорія попиту на гроші (не враховуючи інші види фінансових активів) у класичній моделі ґрунтується на гіпотезі, за якою сукупний попит на гроші – це

функція грошового доходу (тобто і де Y – валовий внутрішній продукт у натуральному значені, p – ціна), ця функція (f) – лінійна і прямо пропорційна грошовому доходу: $M^0 = kY_p$.

Справді, чим більше r , тим більшим буде дохід від заощадження; отже, дедалі більша частина доходів зберігатиметься, а менша (C) – витратиметься на споживчі товари. Щодо інвестицій то чим більшим є r , тим нижчою буде сьогоднішня оцінка чистої теперішньої вартості проекту. У класичній моделі попит на товари є функцією рівня зайнятості, що визначається на ринку робочої сили. Умова рівноваги полягає у тому, що пропозиція товарів дорівнює попиту на товари. Об'єднуючи рівняння та умови, що описують ринок робочої сили, грошей і товарів, отримаємо класичну модель у повному обсязі:

$$\text{Ринок робочої сили: } L^S \left[\left(\frac{w}{p} \right)^0 \right] = L^D \left[\left(\frac{w}{p} \right)^0 \right] = L^0$$

$$\text{Ринок грошей: } M^S = M^D = kp^0 Y$$

$$\text{Ринок товарів: } Y(L^0) = C(r^0) + I(r^0) = Y^0$$

Кожен ринок задається кривими попиту і пропозиції та точкою рівноваги. Зазначимо, що коли один із ринків виходить зі стану рівноваги, то й решта ринків також вийдуть із цього стану, і прямуватимуть до якогось нового стану динамічної рівноваги [2]. Класична модель Кейнса давала відповідь на задачу щодо пошуку рівноваги в економіці в умовах повної зайнятості. Кейнс же шукав рівновагу в умовах безробіття. Вважається, що існує ринок грошей, відмінний від ринку облігацій. Розглядаються три види активів: гроші, облігації, фізичний капітал. Відносна ціна грошей, виражена в облігаціях, – це ставка відсотка за облігаціями. Припускається гіпотеза, що в умовах рівноваги норма прибутку на фізичний капітал (тобто на наявний запас інвестицій товарів) дорівнює ставці доходів за облігаціями.

Отже, друга відмінність моделі - відстежити, як грошово-кредитна політика впливає на виробництво. Наприклад, зростання грошової маси шляхом друку нових грошей змінює пропорції обміну між грошима й облігаціями. Якщо грошей стає більше, то їх зберігатимуть лише при зниженні норми відсотка на облігації (альтернативний вид активів), у цьому разі норма прибутку також повинна знизитись, оскільки облігації та фізичний капітал - близькі речі. Згідно Кейнсу, економіка знаходиться в стані рівноваги, якщо при постійних цінах величина передбачуваного випуску продукції дорівнює запланованим сукупним

витратам. Сукупні витрати включають: споживання, інвестиції, державні закупівлі та чистий експорт, тобто фактично кейнсіанці під сукупними витратами розуміють сукупний попит при незмінних цінах, заробітній платі і процентній ставці:

$$AE = C + I + G + E_n$$

де AE - сукупні витрати; C - споживання; I - інвестиції; G - державні закупівлі; E_n - чистий експорт.

Основні новації моделі Кейнса порівняно з класичною моделлю полягають у тому, що:

1) рівновага на ринку товарів досягається за рівності прогнозованого попиту і фактичної пропозиції;

2) фактичний попит на робочу силу визначається у співвідношенні з фактично запитуваним продуктом, а отже, рівновага на ринку робочої сили може досягатись тоді, коли ринок товарів перебуває у рівновазі.

3) Модель Кейнса записується у вигляді L (r) - попит на облігації залежно від ставки відсотка.

Якщо класична модель передбачає (постулює) автоматичну тенденцію щодо повної зайнятості, то у моделі Кейнса такого немає. Отже, для переходу до повної зайнятості потрібна спеціальна державна політика.

Модифікацією підходу Кейнса є монетаристський аналіз економіки (розвинутий на початку 70-х років ХХ століття М. Фрідменом). Підхід Кейнса справджується за гіперінфляції і слабкого контролю держави. [2]

Згідно з кейнсіанською теорією, не пропозиція створює попит, а навпаки, попит створює власну пропозицію. Тому головним об'єктом державного втручання в економіку повинен бути сукупний попит, який в кейнсіанській теорії дістав назву "ефективний попит". Звідси кейнсіанці пропонують два методи активізації і стимулювання сукупного попиту: за рахунок збільшення державних закупок або зниження податків або за рахунок зниження процентних ставок за кредит, що підніме "граничну ефективність капіталу" і збільшить інвестиції приватного сектора економіки.

Список використаних джерел:

1. Кейнс Дж. М. Общая теория занятости, процента и денег. – М.: Гелиос АРВ, 2002. – С. 25, с. 112-114, с. 16.
2. Harrod R. Economic Essays. – L., 1952. – 265 p.
3. Domar E. Essay in the Theory of Economics Growth. – N.Y. – 1957. - P.8
4. Hicks J. Mr. Keynes and the «Classics» // *Econometrica* / April. –1937. – P. 147-159.
5. Н. Ротар. Кейнс Джон Мейнард // Політична енциклопедія. Редкол.: Ю. Левенець (голова), Ю. Шаповал (заст. голови) та ін. — К.: Парламентське видавництво, 2011.
6. Економіка підприємства: магістерський курс : підручник. Ч. 1 / М. В. Загірняк [та ін.] ; ред. М. В. Загірняк, П. Г. Перерва, О. І. Маслак. – Кременчук : ТОВ "Кременчуцька міська друкарня", 2015. – 736 с.

аспірант Шапошник О.Л., ст. викл. Щекань Н.П.

ДВНЗ «Київський національний економічний університет ім. Вадима

МЕТОДИ ВСТАНОВЛЕННЯ ОПТИМАЛЬНОЇ ЦІНИ НА ПРОДУКЦІЮ ПІДПРИЄМСТВА

Головне завдання ціни на товар – створити найсприятливіші умови для перетворення якомога більшої частини цієї різниці на прибуток підприємства. Зрозуміло, що такий підхід повинен також передбачати й достатню вигоду для покупця. Крім максимізації прибутку, кожний виробник прагне мінімізувати витрати, щоб мінімізувати собівартість продукту. Тому дуже важливо для виробника досягти рівноваги, за якої він виробляє оптимальну кількість продукції за оптимальною ціною. Неабияку роль відіграють тут сукупні та граничні витрати, показники яких дозволяють побачити цю рівновагу.

Питанням стратегії і тактики ціноутворення присвячено праці багатьох зарубіжних авторів, серед яких Ф. Котлер [1], М. Портер, У. Руделіус та ін. За Ф. Котлером, є шість етапів ціноутворення [1, с. 400]: 1) постановка завдання ціноутворення; 2) оцінювання попиту; 3) оцінювання власних витрат; 4) аналіз витрат, цін і пропозиції конкурентів; 5) вибір методу ціноутворення; 6) установа кінцевої ціни.

Постановка завдання ціноутворення. На цьому етапі компанія повинна вирішити, що вона переслідує: виживання, максимізація поточного прибутку, максимізація частки ринку, лідерство за показником «ціна-якість». Також неабияке значення грає позиціонування свого бізнесу. Наприклад, «знайдете дешевше – ми повернемо кошти, витрачені на покупку»

Оцінювання попиту. Спершу потрібно визначити його цінову еластичність. Якщо попит на товар еластичний, виробник чи посередник дуже обережно повинен змінювати ціни й прагнути знизити їх через зменшення витрат у ланцюзі створення вартості.

Оцінювання власних витрат. Собівартість будь-якого товару складається з постійних (не залежать від обсягу збуту) і змінних (залежать від обсягу збуту) витрат. Ціна повинна покривати повні витрати й забезпечувати певний відсоток прибутку. Знизити рівень витрат можна через збільшення обсягу виробництва до

максимального рівня виробничих потужностей, таким чином, виникає ефект масштабу (постійні витрати розподіляються на більшу кількість продукції, і собівартість одиниці зменшується). Другим способом є спроба зменшення логістичних витрат (які можуть досягати 30-40 % від собівартості готової продукції) через оптимізацію процесів транспортування, складування, управління рівнем запасу та швидкістю обробки замовлення.

Аналіз витрат, цін і пропозиції конкурентів. В умовах високої конкурентної боротьби ціна товару виробника повинна обов'язково зіставлятися з цінами конкурентів. Необхідно відстежувати також вихід на ринок нових конкурентів, бути обізнаними з новими трендами, інноваційними товарами, стежити за розвитком науки в даній галузі.

Вибір методу ціноутворення. Вибір однієї із трьох моделей ціноутворення: модель, що орієнтується на внутрішні витрати; модель, що орієнтується на ціни конкурентів; модель, що орієнтується на потреби споживачів.

Установлення кінцевої ціни. При встановленні кінцевої ціни необхідно врахувати рівень прибутку й рівень ризику, який вона в собі несе. Існують інші методи встановлення оптимальної ціни:

Витратний. Ціна розраховується, виходячи із суми постійних і змінних витрат на одиницю продукції й запланованого прибутку з урахуванням нижнього порогу ціни: $C = C + P$, де C - собівартість, P - величина прибутку, яку бажає отримати підприємство від реалізації одиниці товару.

Метод на основі цільової норми прибутку. Ціна встановлюється таким чином, щоб можна було досягти бажаної норми прибутку на вкладений капітал: $C = ZB + \frac{PB+P}{K}$, де ZB - змінні витрати на одиницю продукції, PB - постійні витрати за певний період часу, P - загальна сума прибутку, яку можна отримати від продажу продукції за той самий період, K - обсяг продажу продукції

Метод встановлення ціни на основі відчутної цінності товару. Він обумовлений специфічними підходами до роботи на ринку. Розрахунок робиться на певну категорію покупців, які погоджуються платити гроші не тільки за вартість товару, а й за комплекс інших послуг: доплати, пов'язані з доставкою, обслуговування тощо.

На нашу думку, об'єктивнішим методом встановлення оптимальної ціни є витратний метод, адже виробник має можливість реально побачити його показники, витрати, як від них залежить собівартість, і встановити прибуток, який він хоче отримати, але тут варто дослідити ринок, на який ви виходите. Також ефективним методом є метод Котлера, але, наприклад, врахувати всі плюси конкурента не завжди вдається.

Список літератури.

1. Котлер Ф. Маркетинговий менеджмент : підручник / Ф. Котлер, К.Л. Келлер, А.Ф. Павленко та ін. – К. : Видавництво «Хімджест», 2008. – 720 с.
2. Окландер М. А. , Чукурна О. П. Маркетингова цінова політика: навч. посіб.– Київ: Центр учбової літератури, 2012. – 240.
3. Несторишен І.В. Проблеми ціноутворення в умовах ринку. Вісник Хмельницького національного університету. Серія “Економічні науки”. URL: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Vchnu_ekon/2010_5_1/121-125.pdf

N. Kozlova, senior Teacher of the Chair of Advanced mathematics

A. Basova, student of UA-22 gr.

Karaganda Economic University of Kazpotrebsoyuz

ANALYSIS OF THE INFLUENCE OF VARIOUS FACTORS ON THE HIGHER EDUCATION MARKET OF THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN

The key to the future of any country is the skills and abilities of people, demonstrating the priority of education and economic activity of the population in the world and in the long term the competitiveness of each country.

In the world community, the role and importance of education is more recently seen as a major factor in social and economic progress. According to experts of the Organization for Economic Cooperation and Development (OECD), "the rate of basic long-term growth of the economy in OECD countries depends on maintaining and expanding the knowledge base... The comparative assets of countries are less and less determined by the wealth of natural resources or cheap labor and more by those innovations and competitive application of knowledge. Economic growth today is as much a knowledge-building process as capital-building "[1].

The development of the intellectual potential of young people through the improvement of the quality of education is one of the main priorities of the State policy of the Republic of Kazakhstan. Since independence, the national education system has been progressively modernized through the introduction of the International Standards for the Classification of Education. The main priorities for the development of the Kazakh system of education and science until 2020 were adopted are ensuring equal access to quality education, systematic improvement of vocational competences of students and strengthening of the relationship between education and science [2].

Higher education is a major driver of economic competitiveness in a globally expanding knowledge economy, and promotes social cohesion and well-being. In the context of globalization, higher education institutions need to develop the skills needed to support a competitive research base globally and to disseminate knowledge for the benefit of society.

Higher education, as an after-school form, still remains the most important form of learning. And its importance is increasing. Therefore, it is necessary to pay

special attention to the quality of the system of management of higher education, as the basis of educational potential (in addition to school).

According to the data of the Ministry of Education and Science Republic of Kazakhstan, the number of universities has decreased in recent years, mainly due to the closure of private institutions. There is also a decrease in the undergraduates (Figure 1).

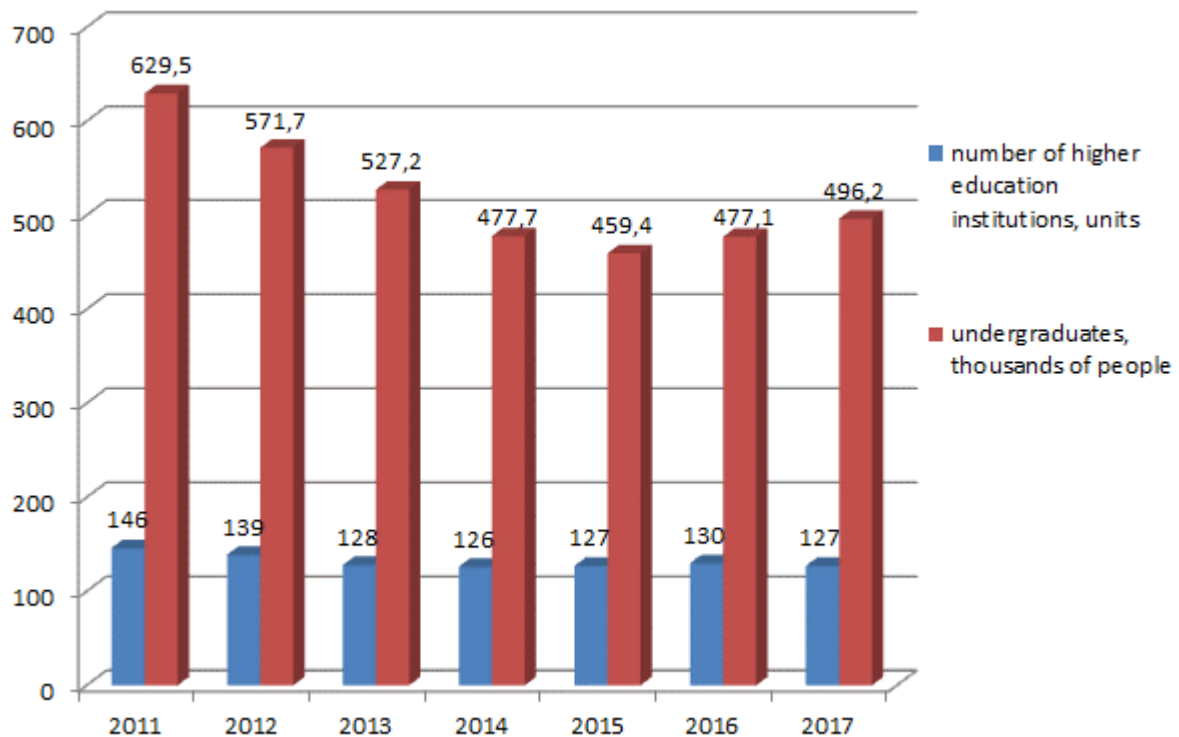

Figure 1 – Number of higher education institutions and undergraduates in the Republic of Kazakhstan for the period from 2004 to 2017.

We define how the number of graduates of secondary schools and the number of colleges influence the number of higher education institutions in Kazakhstan. For this purpose we construct a two-factor regression model. The necessary statistical data are presented in the following table:

Year	Number of higher education institutions, units	Number of graduates of 11 classes from secondary schools, thousands of people	Number of colleges, units
2006	176	199	442
2007	167	182	460
2008	143	152	470
2009	148	143	480
2010	149	151	494
2011	146	173	494
2012	139	169	610
2013	131	149	785
2014	126	133	775
2015	125	129	780
2016	130	127	803
2017	127	138	808

We introduce the following notations:

y is the number of higher education institutions (units);

x_1 is the number of graduates of 11 classes from secondary schools (thousands of people);

x_2 is the number of colleges (units).

As a result of the data approximation, the following multiple linear regression equation was obtained:

$$y = 116,913 + 0,367x_1 - 0,051x_2$$

The value of the coefficient of multiple correlation is equal $R = 0,93$. It indicates a close relationship between the resulting attribute and two factors simultaneously. The coefficient of determination is $R^2 = 0,86$, i.e. 86% of the variation of the dependent variable is explained by the obtained model.

We get that the actual computed F-statistic is $F_{act.} = 28,40$. The critical value of the F-statistic with $k_1 = m = 2$, $k_2 = n - m - 1 = 9$ degrees of freedom (where n is the number of observations, m is the number of factors) and at a significance level of 0,05 is $F_{crit.}(0,05; 2; 9) = 4,26$. Compare the observed and critical values. Since $F_{act.} > F_{crit.}$ ($28,40 > 4,26$) therefore, we can conclude that the regression equation is statistically significant and reliable.

According to Student's test, all the coefficients of the equation are statistically significant and reliable, since the absolute values of the observed values of t-statistics ($t_a = 3,93$, $t_{b_1} = 2,80$, $|t_{b_2}| = 2,71$) are greater than the critical value $t_{crit.} = 2,26$ (at the significance level of $\alpha = 0,05$ and the number of degrees of freedom $k = n - m - 1 = 9$).

The analysis of the obtained regression coefficients shows that:

– with an increase in the number of graduates of 11 classes from secondary schools by 10 thousand people, the number of higher education institutions increases by 4 units, with a constant number of colleges. Since in the last decade the number of graduates has been decreasing, it is more advisable to draw the opposite conclusion. A decrease of graduates of secondary schools by 10 thousand people involves a decrease of number of higher education institutions by 4 units;

additional opening of 100 colleges leads to closing of 5 higher education institutions, with a constant number of graduates of 11 classes from secondary schools.

One of the indicators with which you can evaluate the measure of the response of one variable to a change in another variable is the coefficient of elasticity. In our case, it will show the ability of the number of higher education institutions to vary depending on the number of graduates of 11 classes from secondary schools and the number of colleges. We have obtained the following values of mean population of elasticity coefficients:

$$\bar{E}_{yx_1} = b_1 \cdot \frac{\bar{x}_1}{\bar{y}} = 0,367 \cdot \frac{153,75}{142,17} = 0,40\% ,$$

$$\bar{E}_{yx_2} = b_2 \cdot \frac{\bar{x}_2}{\bar{y}} = -0,051 \cdot \frac{616,75}{142,17} = -0,22\% .$$

The analysis of the obtained elasticity coefficients shows:

1) with an increase in the number of graduates of 11 classes from secondary schools by 1% of its average level, the number of higher education institutions increases by 0,40% of their average level with a constant number of colleges. Inverse, with an decrease in the number of graduates of 11 classes from secondary schools by 1% of its average level, the number of higher education institutions decreases by 0,40% of their average level with a constant number of colleges.

2) with an increase in the number of colleges by 1% of its average level, the number of higher education institutions decreases by 0,22% of their average level with a constant number of graduates of 11 classes from secondary schools.

Thus, we can conclude that the number of universities is more influenced by the number of graduates of 11 classes from secondary schools than the number of colleges.

Literature:

1. OECD "Complex country review of Kazakhstan: Part 1. Preliminary estimate. Paths of development of OECD", 2016.
2. "State program of development of education and science of the Republic of Kazakhstan for 2016-2019", Decree of the President of Kazakhstan of 01.03.2016, №205.
3. Data of JSC Information and Analysis Center, the Ministry of Education and Science of the Republic of Kazakhstan – Astana, 2017
4. Official website of the Committee on Statistics of the Ministry of National Economy of the Republic of Kazakhstan. Electronic resource URL: <http://stat.gov.kz>

Economy of industry

Abdalla Moh'd Dyab Al-Nouimat¹
Saltanat Jakubayeva²

PhD student of Al-Farabi Kazakh National University, Almaty, Kazakhstan

PhD, Al-Farabi Kazakh National University, Almaty, Kazakhstan

THE STRUGGLE FOR WEALTH IN CENTRAL ASIA AND CAUCUSES

Abstract. Central Asia has in the past been one of the largest centers of Islamic cultural and cultural radiation. Central Asia is also the most important point where trade routes linking Europe with China intersect, and it possesses the wealth of oil and natural gas, which is targeted as a resource for many countries in the world.

The study aimed to struggle for wealth in Central Asia and the Caucasus, where the results summarized that there are two different ways, first, to promote cooperation between the five countries politically or economically, Cobra at Second, not to benefit from this agreement in the first place.

Keywords: Struggle for Wealth, Wealth in Central Asia and Caucasus

Introduction

In the past, Central Asia was one of the largest centers of Islamic cultural and cultural radiation. It is also the most important point where trade routes linking Europe with China intersect. In the Middle Ages it was the capital of one of the greatest Asian empires, the Timorese Empire, in addition, it possesses the wealth of oil and natural gas that is considered to be a resource for many countries in the world.

The world today is witnessing many crises in the regions that are the focal point of some regional and international powers. The most prominent example of this is the Middle East, which, as we observe, is the focus of many regional and international forces, as well as many other regions, such as the Caucasus. It involves the same as a focal point for these forces, as well as for the Caspian Sea region, where the "death" of the Soviet Union was the "Milada" of three new countries, Azerbaijan - Turkmenistan - Kazakhstan. Only two states (the Soviet Union and Iran) were divided into two separate states (the Soviet Union and Iran). In accordance with the 1921 and 1940 agreements, we were faced with five riparian states: Russia (heir of the Soviet Union), Iran, Azerbaijan, Turkmenistan and Kazakhstan. However, the dire economic situation

inherited by the three former Soviet countries led to the search for resources and other resources that would be a substitute for those that were violated by the Soviet Union. Since the 1990s, they began to discover the treasures of the Caspian Sea; its wealth is divided according to the length of the coast of each country, which is not welcomed by Iran, which sees the need to be an equal division of wealth among the five countries, which is 20% for each country. The Kazakh Aktau agreement on August 12, 2018, ended in favor of the nascent states of the Soviet Union with a weak Iranian and Russian neutral stance, according to many observers. Here, we should divide the study into three main axes, through which we will describe the situation in the Caspian Sea with all its problems. In this study is a demonstration of how to fight for wealth in Central Asia and the Caucasus.

Problem and study questions

With the collapse of the Soviet Union and the preoccupation of most countries with their independence, central Asian countries have attracted the world's major countries, attract foreign investment to finance projects to invest their vast wealth and the fact that Central Asia and the Caucasus is of great importance to its geographical location and the possession of large mineral and oil resources as the target of many countries such as the United States and China In addition to the existence of regional competition, such as the Turkish competition began a struggle for access to wealth, where the study showed the struggle to obtain its wealth, the study focused on answering the following question

What the conflict in Central Asia and the Caucasus for wealth?

The importance of Caspian flat strategy

The world will be filled with many open and closed water bodies, but the focus of this study will be on one of the largest and most important water bodies on Earth, the largest actually has an area of 371 thousand square kilometers along the length of 746 miles and 257 miles. In addition, it includes the depth of up to The boundaries of the 1023 meters, which is one of the most important water bodies, where the storage room and the surface of many of the wealth as we will mention later. It has been called by many names such as "Caspian Sea" in relation to the Iranian city of Caspian, the Sea of Caspian and the word "Casp" called the inhabitants of the inhabitants of the south of this sea, or "Abscon" relative to the convergence of the river "Egon" with the sea. (Hohmann, Mouradian, Serrano, & Thorez, 2014)The months are "sea beads" relative to the Jewish kingdom that existed in the north. It is worth noting that this

maritime block was not closed for millions of years but was connected to the Pacific Ocean and the Atlantic Ocean. This closed sea block is located in the heart of Central Asia and is bordered by five countries with varying coasts. Iran is from the south and Russia is from the north-west, northeast Kazakhstan, and southeast Turkmenistan. The most important of these rivers is the Volga, Ural and Amu rivers, which make up about 88% of its waters. There are also many of these rivers; other rivers are Kura, Turk, Sihon and White River. This closed sea block is strategically important, and this highlights the dispute among the riparian countries more politically and economically than legally, where there are many living and non-living resources in this region. For live resources, this is characterized by the presence of unique fish, "sturgeon" from which the "caviar", which is the price of a kilogram of it to thousands of dollars, with the presence of many other fish, which reach about 850 species. (Gladman, 2006)

As for the non-living resources, it is the oil wealth contained in this sea surface. According to the International Energy Agency (IEA), proved reserves are estimated at between 15-40 billion barrels, representing about 1.5% to 4% of proven global reserves. In terms of gas, an estimated 6.7 to 9.2 trillion cubic meters are estimated, with another 8 trillion likely to be under exploration by different companies, which could account for about 6% to 7% of proven global reserves. (Oliker, Szayna, Pace, & Wilson, 2003)

The obvious fact is that the importance of the Caspian Sea is not limited to its living and non-living resources. However, there are many characteristics that make this closed sea block economically and strategically important, perhaps the most prominent of which is the geographical location, which overlooks the coast of several sea ports. This includes the port of Astrakhan, The Baku port in Azerbaijan, the Draband port in Dagestan under Russian sovereignty, the port of Alikandrovsk Fort in Kazakhstan and the Yuriu port in the northern region of the Russian Federation. (Oliker, Szayna, Pace, & Wilson, 2003) It is worth mentioning here that the maritime transport network expanded considerably after the fall of the Soviet Union. In the late 1990s, fleets were built in the city of Baku, the capital of Azerbaijan, for the transport of industrial and agricultural products and passengers. Although Caspian is essentially closed, it has a connection to the Black Sea, the Azov Sea and the Baltic Sea through its river transport network, and this marine cluster is strategically important because it can be connected to the open sea. This will inevitably increase if the proposed projects on the connection of the Caspian Sea to the Arabian Gulf are initiated through a channel in Iranian

territory. Along with this importance, there is an environmental diversity. One of the most important features of the flat is the diversity of marine life forms, where there are approximately 850 species, more than 500 species of marine plants and species of fish belonging to 21 species and 64 species. (Oliker, Szayna, Pace, & Wilson, 2003)

Dialectical Description

Perhaps the most striking manifestation of the dispute between the riparian states on the Caspian is that it is considered a sea or a lake. In light of the result, the division of wealth between riparian states will be determined. Some countries believe that this flat is a closed sea and therefore consider that demarcation of the maritime boundary must be determined according to the length of the coast. On the other hand, there is another view that the division should be equal to the riparian countries, which amounts to 20% for each country. If we consider the historical background of this dialectic controversy, the current controversy did not exist before the collapse of the Soviet Union. The situation was based on the partition between the two countries (Iran and the Soviet Union) under the 1921 and 1940 agreements. Besides, as oil exploration had not taken this current boom, there was no need for a dispute between the two countries. (Kavalski, 2010) However, after the fall of the Soviet Union and its legacy by the Russian Federation, including international treaties, let alone the emergence of three new states, differences between riparian states, especially the three emerging countries. The countries felt that the United Nations Convention on the Law of the Sea Caspian is a closed sea whose borders must be divided along the coast, which is not welcomed by Iran, which will receive the least proportion of this division. Therefore, Tehran believed that the division should be based on equal proportions of 20% each, and this perception is based on the fact that the Caspian Sea is only a closed lake. Therefore, the application of the other opinion led by Azerbaijan, on the consideration of the flat by sea, will give Iran 13%, Russia 19%, Azerbaijan 23%, Kazakhstan 30%, and Turkmenistan 17%. Hence, Iran has rejected this division as it will receive the lowest proportion, and thus this division will damage its vital interests. (Kantarci, Uysal, & Magnini, 2014)

Despite this dispute, Azerbaijan's steps towards negotiations with major American and European companies reached 12 oil exploration and exploration companies. These agreements entered into force in December 1994, but these agreements were irritated Both Russia and Iran, which opposed the Western presence in that strategic and vital region for them. The dispute between the two countries lasted

until July 23, 2001, when an Iranian warship intercepted an exploration ship called Geoveride and was accompanied by another vessel. The two vessels of BP operated on behalf of the Government of Azerbaijan in the disputed waters of the two countries. The Iranian vessel ordered the two vessels to leave the area, which they consider their own territorial waters, called the "Al-Barz field", while Azerbaijan refused to claim that, it was working within its right to the sea and to designate a working area. (Hohmann, Mouradian, Serrano, & Thorez, 2014)

The five countries agreed that a summit would be held in August 2001 in Ashgabat, capital of Turkmenistan, to discuss the differences until they were postponed to November of the same year. Consequently, the events of September 11 could postpone the summit until April 2002. This was the first summit of the five countries and then the five countries held four other summits in Tehran in 2007, Baku 2010 and Moscow 2014 to end Aktau summit in Kazakhstan this year to finalize the agreement among the five riparian countries. (Gladman, 2006) The Aktau summit of Kazakhstan, on 12/8/2018, is the fifth summit among the five riparian states. This agreement ended the dialectic of the sea and the lake between them. It was agreed that the Caspian Sea would be considered a closed sea according to the vision adopted by Azerbaijan, Division according to the length of the coast, not Iran's perception that the division is equally among the five. This summit was the end of a dispute that lasted almost 22 years after the fall of the Soviet Union. According to this division, the sovereignty of each country will be within its territorial sea within a distance of 12 nautical miles, and thereafter it will be considered international water and the existing wealth will be shared by all the riparian states only. Is different if it is considered an international sea where the legal status will be in accordance with the 1982 United Nations Convention on the Sea. It sets 12 miles adjacent to the territorial sea with the rest of the exclusive economic zone with the indication that the waters of the high seas are not the sovereignty of a particular State. This agreement included provisions for dividing the surface of the water between the five parties, with the division of the bottom, including the wealth of oil, within the bilateral agreements between the adjacent parties, and this may be fraught with problems in the demarcation of the bottom of the division of oil wealth. (Kantarci, Uysal, & Magnini, 2014)

The reluctance of some countries to agree to this agreement and pass without objection cannot be done in isolation from international and regional changes, and we refer to Iran, which has been at the center of the dispute, since the fall of the Soviet

Union, on the Caspian. Tehran did not have to reject the view of Azerbaijan, which believes that it would harm its vital interests in the Caspian region only because of the pressures exerted on it, most notably the US sanctions after the withdrawal of the US from the nuclear agreement (5 + 1) which is a significant reason for Iran's agreement to the agreement. Without exaggeration, Iran seems to have felt that it must inevitably settle its differences with the countries of the East of the globe in preparation for cooperative partnerships with them, and get out of the dilemma of US sanctions, which seems to enter Iran in a dark tunnel cannot be predicted to end. As for Russia, it sees that this agreement is a curtailment of the influence of the US and the West in the region, especially since the agreement stipulated that no presence of a state outside the five countries, as it see it as a guarantee for energy transmission lines and the exploitation of wealth without legal obstacles. Perhaps the common objective between Moscow and Tehran of this agreement is to limit American influence, especially with the convergence of Azerbaijan with Washington. As for the other three countries, the agreement will have the legal capacity to exploit the wealth and extend the energy pipelines to Europe. I refer to Turkmenistan, which is trying to extend a gas pipeline to Azerbaijan to cross Turkish territory to Europe in the same way as the Baku-Ceyhan-Tbilisi, Moreover, this agreement will enhance the spirit of economic cooperation. This is what the three countries (Kazakhstan - Azerbaijan - Turkmenistan) want before the other two (Iran - Russia). (Kantarci, Uysal, & Magnini, 2014)

Conclusion

Although the Aktau summit ended the dialectic of the sea and the lake and painted a new pattern of cooperation between riparian states, it remains in two different ways. First, it is to promote cooperation between the five countries politically or economically, Cooperat. Second, the lack of benefit to this agreement in the first place, and this may happen if the neighboring countries differ on the division of oil wealth among them, which is the view of many observers, in addition to the "heavy" on the extension of power pipelines to Europe may push countries to the intensity of the competition. Hence, the agreement may turn into a conflict that may cause "a disaster" on the entire region. From here, the Aktau summit can be said to be a forward move or a mere fan in the same place.

References

1. Gladman, I. (2006). *Eastern Europe, Russia and Central Asia 2007*. London: Taylor & Francis.
2. Hohmann, S., Mouradian, C., Serrano, S., & Thorez, J. (2014). *Development in Central Asia and the Caucasus: Migration, Democratisation and Inequality in the post-Soviet Era*. New York: I.B.Tauris.
3. Kantarci, K., Uysal, M., & Magnini, V. P. (2014). *Tourism in Central Asia: Cultural Potential and Challenges*. London: CRC Press.
4. Kavalski, E. (2010). *The New Central Asia: The Regional Impact of International Actors*. New York: World Scientific.
5. Oliker, O., Szayna, T. S., Pace, S., & Wilson, P. A. (2003). *Faultlines of Conflict in Central Asia and the South Caucasus: Implications for the U.S.* New York: Rand Corporation.

Smagulova Zh.B., Aristan A., 3rd year student
Korkyt Ata Kyzylorda State University, Kazakhstan

BUSINESS AND CORPORATE ETHICS

In today's ultra competitive, high tech, interdependent business world, charisma without conscience and cleverness without character are a recipe for economic and personal failure of epic proportions. As President Theodore Roosevelt said, "To educate the mind without the morals is to educate a menace to society." [1]

Ethics refers to the moral principles that govern how humans conduct themselves at work and outside. In the world of business, how individuals perceive and respond to ethical issues affects how they operate in the market. This includes how they deal with employees, customers, regulations, competitors, and others.

Business ethics, also known as corporate ethics, refers specifically to companies and professions. Specifically, it refers to moral or ethical problems that arise in a commercial or professional environment. It applies to every aspect of business conduct. In fact, it is relevant to how individuals and entire organizations behave.

Without ethical behaviors, the current environment where companies in free-market economies operate would not exist. It is thanks to the moral principles of most entrepreneurs that the North American, European, Japanese and Australasian economies can boast the world's highest standards of living.

Ethics definition in business – This is a form of applied or professional ethics that examines ethical and moral principles and problems that arise in a business environment. It refers to contemporary standards or sets of values that influence the behavior and actions of an individual in a commercial enterprise [2].

The list of principles below incorporate the characteristics and values that the majority of people associate with ethical behavior:

1. HONESTY. Ethical executives are honest and truthful in all their dealings and they do not deliberately mislead or deceive others by misrepresentations, overstatements, partial truths, selective omissions, or any other means.

2. INTEGRITY. Ethical executives demonstrate personal integrity and the courage of their convictions by doing what they think is right even when there is great

pressure to do otherwise; they are principled, honorable and upright; they will fight for their beliefs. They will not sacrifice principle for expediency, be hypocritical, or unscrupulous.

3. PROMISE-KEEPING & TRUSTWORTHINESS. Ethical executives are worthy of trust. They are candid and forthcoming in supplying relevant information and correcting misapprehensions of fact, and they make every reasonable effort to fulfill the letter and spirit of their promises and commitments. They do not interpret agreements in an unreasonably technical or legalistic manner in order to rationalize non-compliance or create justifications for escaping their commitments.

4. LOYALTY. Ethical executives are worthy of trust, demonstrate fidelity and loyalty to persons and institutions by friendship in adversity, support and devotion to duty; they do not use or disclose information learned in confidence for personal advantage. They safeguard the ability to make independent professional judgments by scrupulously avoiding undue influences and conflicts of interest. They are loyal to their companies and colleagues and if they decide to accept other employment, they provide reasonable notice, respect the proprietary information of their former employer, and refuse to engage in any activities that take undue advantage of their previous positions.

5. FAIRNESS. Ethical executives are fair and just in all dealings; they do not exercise power arbitrarily, and do not use overreaching nor indecent means to gain or maintain any advantage nor take undue advantage of another's mistakes or difficulties. Fair persons manifest a commitment to justice, the equal treatment of individuals, tolerance for and acceptance of diversity, they are open-minded; they are willing to admit they are wrong and, where appropriate, change their positions and beliefs.

6. CONCERN FOR OTHERS. Ethical executives are caring, compassionate, benevolent and kind; they like the [Golden Rule](#), help those in need, and seek to accomplish their business objectives in a manner that causes the least harm and the greatest positive good.

7. RESPECT FOR OTHERS. Ethical executives demonstrate respect for the human dignity, autonomy, privacy, rights, and interests of all those who have a stake in their decisions; they are courteous and treat all people with equal respect and dignity regardless of sex, race or national origin.

8. LAW ABIDING. Ethical executives abide by laws, rules and regulations relating to their business activities.

9. COMMITMENT TO EXCELLENCE. Ethical executives pursue excellence in performing their duties, are well informed and prepared, and constantly endeavor to increase their proficiency in all areas of responsibility.

10. LEADERSHIP. Ethical executives are conscious of the responsibilities and opportunities of their position of leadership and seek to be positive ethical role models by their own conduct and by helping to create an environment in which principled reasoning and ethical decision making are highly prized.

11. REPUTATION AND MORALE. Ethical executives seek to protect and build the company's good reputation and the morale of its employees by engaging in no conduct that might undermine respect and by taking whatever actions are necessary to correct or prevent inappropriate conduct of others.

12. ACCOUNTABILITY. Ethical executives acknowledge and accept personal accountability for the ethical quality of their decisions and omissions to themselves, their colleagues, their companies, and their communities [3].

References:

1. 12 Ethical principles for business executives. Posted in Articles & Interviews on January 13, 2015 by Michael Josephson, JOSEPHSON INSTITUTE
URL: <https://www.standardizations.org/bulletin/?p=133>

2. What are ethics? Definition and meaning URL:
<https://marketbusinessnews.com/financial-glossary/ethics-definition-meaning/>
(9.11.2019)

3. 12 Ethical Principles for Business Executives
URL: <https://josephsononbusinessethics.com/2010/12/12-ethical-principles-for-business-executives/> (9.11.2019)

Senior teacher Meldebekova A.A., senior teacher Kurmantaeva A.Zh.
*Department of Economic Specialties, KazNPU named after Abay, Almaty,
 Kazakhstan*

ECONOMIC DEVELOPMENT OF KAZAKHSTAN IN THE CONDITIONS OF «INDUSTRY 4.0»

43 years have passed since the release of the first edition of the famous work of D. Bell, *The Coming Post-Industrial Society* [1] (1973). During this time, many attempts have been made to sociologically describe modern society and its future fate in connection with the transformation of information and knowledge into a key resource, as well as the growth of the services sector in the economy.

An example of a qualitative systematization of the most recognized theories is given by F. Webster's book *«Theory of the Information Society»* [2] (1995). This author divided the whole variety of descriptions of modern society into two types: the former proclaim a transition to a fundamentally new, «informational» (“postindustrial”) era, while the latter postulate the continuity of social structure. 21 years have passed since the publication of the book, the concepts of the «knowledge society» and «cognitive capitalism» were added and updated to the sociological discourse, but M. Castels's book, *Information Society: Economics, Society and Culture*, remains the most cited (F. Webster related his theory to the first category, although he himself is inclined to the second direction).

The situation is very characteristic of modern sociology as a whole: there are a number of the most famous and discussed concepts, but a generally recognized paradigm has not yet been formed. New books are written mainly under the influence of popular authors, they develop or, on the contrary, criticize certain aspects of their theories that claim to be fundamental, but so far this has not led to the emergence of a fundamentally new, quite influential concept.

In 2011, a significant event for Western industry occurred, which could potentially, if not generate a new strong sociological theory, at least give a new impetus to the study of social transformations caused by the development of technology. This is the Hanover Fair, the world's largest industrial exhibition, for which the term

«Industry 4.0» was coined in 2011 [3]. Today it is used to refer to the fourth industrial revolution.

The first revolution lasted about 100 years and is associated with the mastery of steam energy, the transition from manual labor to machine, the emergence of factories and the division of labor [4] (ie, with the mechanization of production). The second revolution in industry is due to electrification and the introduction of conveyor production in the early 20th century [5] (mass production). The third revolution was caused by the development of computer technology in the second half of the twentieth century [6] (automation of production).

Of the most recognized theories gives a book by F. Webster, «Theory of the Information Society» [2] (1995). This author divided the whole variety of descriptions of modern society into two types: the former proclaim a transition to a fundamentally new, “informational” (“postindustrial”) era, while the latter postulate the continuity of social structure. 21 years have passed since the publication of the book, the concepts of the «knowledge society» and «cognitive capitalism» were added and updated to the sociological discourse, but M. Castels’s book, *Information Society: Economics, Society and Culture*, remains the most cited (F. Webster related his theory to the first category, although he himself is inclined to the second direction).

The situation is very characteristic of modern sociology as a whole: there are a number of the most famous and discussed concepts, but a generally recognized paradigm has not yet been formed. New books are written mainly under the influence of popular authors; they develop or, on the contrary, criticize certain aspects of their theories claiming to be fundamental, but so far this has not led to the emergence of a fundamentally new, quite influential concept. In 2011, a significant event for Western industry occurred, which could potentially, if not generate a new strong sociological theory, at least give a new impetus to the study of social transformations caused by the development of technology. We are talking about the Hanover Fair, the world's largest industrial exhibition, for which the term «Industry 4.0» was coined in 2011 [3].

Today it is used to refer to the fourth industrial revolution. The first revolution lasted about 100 years and is associated with the mastery of steam energy, the transition from manual labor to machine, the emergence of factories and the division of labor [4] (ie, with the mechanization of production). The second revolution in industry is due to electrification and the introduction of conveyor production in the early 20th century6

(mass production). The third revolution was caused by the development of computer technology in the second half of the twentieth century [6] (automation of production).

We are witnessing a change in the global industrial image. The cheap labor factor is becoming irrelevant - digitalization of production and technological modernization based on Industry 4.0. determine the further development and competitiveness of enterprises. Today, most countries have already begun to implement their national digital transformation strategies (Germany adopted in 2011, USA - 2012, Japan, China, other EU countries - 2014-2015). According to international experts, the introduction of Industry 4.0 technologies increases production efficiency up to 10% -20%, the use of digital technologies reduces the cost of production. In order for our enterprises to remain competitive in foreign markets, it is necessary to follow this trend.

Approximately 300 experts from 150 companies representing various economic circles, associations, trade unions and government agencies develop concepts and specific recommendations within six working groups (standards and regulation; scenarios for the development and application of technologies; security of connected systems; legal framework conditions; work, training and continuing education; digital business models for Industry 4.0). It was announced that German industry's annual investment in digital systems until 2020 is estimated at 40 billion euros.

The German government expects that with the positive development of industry within the framework of «Industry 4.0», additional growth of the national economy of 267 billion euros and the creation of approximately 390 thousand new jobs by 2025 are possible.

By the way, in 2017, the share of enterprises with a high level of digitalization in Germany was approximately 25%, by 2025 it should increase to 83%. It is expected that the positive effect of the introduction of the fourth industrial revolution at enterprises will primarily affect the improvement of product quality, increase labor productivity, as well as minimizing the time to market for products, improving production flexibility, etc. However, digitalization in Germany covers not only production and the sector services, but also the scope of government, education, culture, science.

The transformation of the economy and society is taking place within the digital agenda of the German federal government in such thematic areas as digital

infrastructure, economics and labor, the innovative state, the understanding of digital changes in society, education, science, culture and the media, etc. In addition to the digital government agenda in 2016, a digital strategy for 2020-2025 was introduced. She identified key areas and tools for the successful implementation of Germany's digital transformation.

In Kazakhstan, in 2018, together with international experts, an assessment was made of the readiness of enterprises to introduce elements of Industry 4.0 of the manufacturing industry and the mining sector, and their technological level was determined. About 600 enterprises were surveyed.

The main barriers and challenges to the digitalization of industry are identified (lack of understanding of the economic benefits of digitalization in the business environment; lack of qualified personnel; insufficient development of domestic technologies; limited financial resources; insufficient infrastructure development). To eliminate barriers, taking into account international experience, appropriate systematic measures have been developed (development of proprietary technologies for Industry 4.0 elements; improvement of regulatory regulation; development of digital infrastructure; financial and other incentive measures). These measures are included in the state program «Digital Kazakhstan».

Also, 14 projects were identified for the introduction of digitalization elements of backbone companies until 2025, amounting to 146 billion tenge. On the example of implemented projects, we already see how much they help to increase efficiency and increase their competitiveness.

For example, the ERG project «smart quarry» at the Kacharsky quarry can increase the productivity of mining equipment by 10%, which entails a reduction in capital and operating costs. The economic effect of the project by 2021 will amount to 9.9 billion tenge.

This year, according to the Digital Kazakhstan program, it is planned to ensure the growth of domestic exports to foreign markets both in the commodity sectors and in the agricultural sector. And this should lead to an increase in the capitalization of the largest manufacturing companies. It is expected that the digitalization of economic sectors will increase the level of labor productivity to the level of the top 30 countries of the world, increase competitiveness and bring the capitalization of domestic companies to a new level.

The implementation of Industry 4.0 technologies is expected in fields and mines, in electronic commerce and commerce, the transport system, agro-industrial and electric power complexes.

In the mining, metallurgical and manufacturing industries, the experience of Germany will be used. This year, according to the roadmap, it is planned to create the Institute of Industrial Automation and Digitalization, launch 7 «model digital factories», bring the Digital Mine system to full capacity on the «Kazatomprom-SaUran» pilot project, introduce the technologies of the intellectual field at «Embamunaigas» enterprises, and also to begin the implementation of the Smart Mine project.

In Kazakhstan, the individual elements necessary for the organization of «Industry 4.0» are already being introduced. The main reason for investing in them is the opportunity to improve control, reduce losses and, consequently, cost. McKinsey also intends to engage in the implementation of technologies related to «Industry 4.0». To find out how the implementation of «Industry 4.0» affects the company, she conducted her own research. It turned out that about half of the respondents in the USA and Germany (50% and 56%) reported good / significant progress over the last year from the introduction of Industry 4.0 tools, while in Japan a small percentage of respondents noted this level of progress (16%) Technology providers announced greater progress (47% reported a minimum of good / significant progress) than manufacturing enterprises (of which only 37% reported a minimum of good / significant progress).

The problem of Kazakhstan is not only a question of the presence or absence of technology, workers, the legal environment or the goodwill of companies. Improvements within the framework of «Industry 4.0» can be made in Kazakhstan, but only if the customers are conscientious - that this problem may arise in one form or another, say many of those involved in the implementation of «Industry 4.0».

Digitalization increases production flexibility, reduces the time it takes to launch new products on the market, which allows for the implementation of new business models. All this significantly increases the efficiency and competitiveness of industrial enterprises:

- labor productivity is increased by an average of 10-20% due to the optimization of processes [7], the possibility of operational data analysis in real time,

reduce emergency situations and downtime, improve the interaction of employees and equipment;

- labor safety is ensured by minimizing human labor in particularly dangerous areas and in places with a high level of injury [8]. For example, to check hazardous areas in a mine and data that excludes personal injuries. It also allows operators to be transferred from the underground environment to safer and more comfortable work environments in control rooms;

- the timelines for launching new products on the market are reduced by 20% due to digital engineering and rapid prototyping technologies.

In addition, enterprises can strengthen their market positions and develop new markets by more accurately determining customer needs and market forecasts, as well as production for specific needs.

Kazakhstan, despite its fierce raw material dependence and devastating deindustrialization, gets new chances in the upcoming re-issue of the cards of the world industrial game. Opportunities to advance up the value chain in the new global system of the international division of labor are determined, on the one hand, by the immaturity of the latest technological links of the sixth technological order, and, on the other, by new chances to integrate into the released elements of the tunable technological chains.

However, the lack of a clear strategic line in the implementation of the industrial policy of Kazakhstan does not contribute to the neutralization of the main strategic risks and threats to national security in the industrial sphere, which in the long term are:

- preservation of the export-raw model of development of the national economy;

- slow transition of the country's industrial and technological base to the development of new production technologies;

- a decrease in the competitiveness of the economy and the high dependence of its most important areas on the external economic situation;

- loss of control over national resources;

- deterioration of the raw material base of industry and energy;

- uneven development of regions and progressive labor shortage, coupled with irregular migration.

References:

1. Bell D. The Coming of Post-Industrial Society: A Venture in Social Forecasting New York: Basic Books, 1973.
2. Webster F. Theories of the Information Society. 1 st ed. Oxford: Routledge, 1995.
3. Pas'ko I. Chto nuzhno znat' ob Industrii 4.0 i Internetе veshhej // theRunet [Sajt]. 21.09.2015. URL: <http://therunet.com/articles/4826> (data obrashhenija: 25.10.2016).
4. Industrija 4.0 // NAG.ru [Site]. 12.02.2016. URL: <http://nag.ru/articles/article/28705/industriya-4-0.html> (accessed: 10.11.2016).
5. Chto takoe industrija 4.0? Cifry i fakty // Holz Expert [Sajt]. 14.08.2015. URL: <http://holzex.ru/chtotakoe-industriya-4-0-tsifryi-i-faktyi/> (data obrashhenija: 27.11.2016)
6. World Economic Forum Documentary: The Fourth Industrial Revolution // YouTube.com [Site]. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=kpW9JcWxKq0> (accessed: 27.11.2016)
7. Shevchuk A. V. O budushhem truda i budushhem bez truda // Obshhestvennye nauki i sovremennost'. – 2007. – № 3. – S. 44–54
8. Kastel's M. Vlast' kommunikacii: ucheb. posobie / per. s angl. N. M. Tylevich (pod na- uch. red. A. I. Chernyh). – M.: VShJe, 2016. – 564 s.

CONTENTS

ECONOMIC SCIENCE

The economy of the enterprise

Biriukov Iegor DIVERSIFICATION OF ELECTRICITY PRODUCTION RESOURCE SOURCES	3
--	---

Макаренко Ю. П. СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ	6
--	---

Logistics

Залесский Б.Л. МИНСКАЯ ОБЛАСТЬ: КИТАЙСКИЙ ВЕКТОР ПАРТНЕРСТВА.....	9
--	---

Agricultural economics

Abylkasym A.B., Karsakova G.P., Mamatmurodov S. INFLUENCE OF THE REGIONAL-GEOGRAPHIC ASPECT ON FOOD SECURITY IN THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN	12
---	----

Macroeconomics

Данько Д.І.,Ляш О.І. ЕКОНОМІЧНО ПОЗИТИВНІ ТА НЕГАТИВНІ НАСЛІДКИ ОЖИРІННЯ ДЛЯ СУСПІЛЬСТВА.....	16
--	----

Human resources management

Буларова В.М. КАДРОВАЯ ПОЛИТИКА В ПАРАДИГМЕ КАДРОВОЙ БЕЗОПАСНОСТИ ПРЕДПРИЯТИЯ	21
--	----

Marketing and management

Чжан Чи ОСНОВНЫЕ ПРЕИМУЩЕСТВА ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ЛИН-МЕНЕДЖМЕНТА (БЕРЕЖЛИВОГО ПРОИЗВОДСТВА).....	24
--	----

Лю Вэймао ВЛИЯНИЕ ИННОВАЦИЙ НА РАЗВИТИЕ ПРЕДПРИЯТИЙ КАЗАХСТАНА В УСЛОВИЯХ ГЛОБАЛИЗАЦИИ.....	29
--	----

Наумко Т.А., Скригун Н.П. ВПЛИВ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ НА ПОТЕНЦІЙНИХ РОБОТОДАВЦІВ.....	35
--	----

Місько Г.А., Петрусьов Б.В. АНАЛІЗ ЕФЕКТИВНОСТІ УПРАВЛІННЯ ЗАПАСАМИ ПІДПРИЄМСТВА	38
---	----

Шевченко В.М., Козлова Д.М. ОСНОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ УКРАЇНСЬКОГО РИНКУ СОЛОДОЩІВ.....	42
--	----

Саденова А.Ж. LEARNING THE BASICS OF ENTREPRENEURSHIP AT SCHOOL..	45
--	----

Набатова О.О. ПРОДУКТОВА МАТРИЦЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ МАРКЕТИНГОВОГО КОНСАЛТИНГУ	49
--	-----------

Accounting and auditing

Булкот Г.В., Марченко О.М. ОРГАНІЗАЦІЯ ВНУТРІШНЬОГОСПОДАРСЬКОГО КОНТРОЛЮ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ НА ПІДПРИЄМСТВАХ.....	54
Булкот Г.В., Удод А.В. СИСТЕМА ВНУТРІШНЬОГО КОНТРОЛЮ ФІНАНСОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ ОПЕРАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА	58
Булкот Г.В., Волтаріус В.В. ОСОБЛИВОСТІ КОНТРОЛЮ РОЗРАХУНКІВ З ПОКУПЦЯМИ ТА ЗАМОВНИКАМИ НА ПІДПРИЄМСТВАХ УКРАЇНИ.....	61
Булкот Г.В., Яремчук І.В. ПРОГРАМНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДЛЯ ВЕДЕННЯ ОБЛІКУ ТА КОНТРОЛЮ НА ПІДПРИЄМСТВАХ УКРАЇНИ.....	65
Булкот Г.В., Приймаченко К.В. КОНТРОЛЬ ГОТОВОЇ ПРОДУКЦІЇ НА ПІДПРИЄМСТВІ БУДІВЕЛЬНОЇ ГАЛУЗІ	69
Булкот Г.В., Шевченко В.К. ОСОБЛИВОСТІ ВНУТРІШНЬОГО КОНТРОЛЮ ОПЛАТИ ПРАЦІ НА ПІДПРИЄМСТВІ	73
Булкот Г.В., Гнатюк К.М. ОСОБЛИВОСТІ НОСІЇВ ІНФОРМАЦІЇ В АУДИТІ УСТАНОВЧИХ ДОКУМЕНТІВ І ВЛАСНОГО КАПІТАЛУ НА ТОВ «КРАСИЛІВСЬКИЙ ЛИВАРНИЙ ЗАВОД».....	77

Mathematical methods in economics

Блудова Т.В., Островська М.С. ОСОБЛИВОСТІ МОДЕЛІ РИНКОВОЇ ЕКОНОМІКИ КЕЙНСА	81
Шапошник О.Л., Щекань Н.П. МЕТОДИ ВСТАНОВЛЕННЯ ОПТИМАЛЬНОЇ ЦІНИ НА ПРОДУКЦІЮ ПІДПРИЄМСТВА.....	85
Козлова Н.Г., Басова А. ANALYSIS OF THE INFLUENCE OF VARIOUS FACTORS ON THE HIGHER EDUCATION MARKET OF THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN.....	88

Economy of industry

Abdalla Moh'd Dyab Al-Nouimat, Saltanat Jakubayeva THE STRUGGLE FOR WEALTH IN CENTRAL ASIA AND CAUCUSES	93
Smagulova Zh.B., Aristan A., BUSINESS AND CORPORATE ETHICS	100
Meldebekova A.A., Kurmantaeva A.Zh. ECONOMIC DEVELOPMENT OF KAZAKHSTAN IN THE CONDITIONS OF «INDUSTRY 4.0»	103

CONTENTS.....110

- *274494*
- *274992*
- *275478*
- *275367*
- *275397*
- *275359*
- *274840*
- *274841*
- *274963*
- *275172*
- *275203*
- *275222*
- *275225*
- *275113*
- *275114*
- *275115*
- *275116*
- *275117*
- *275118*
- *275223*
- *275270*
- *275271*
- *275395*
- *255884*
- *274945*
- *275374*